

MĂSURILE DE PREVENIRE A CORUPȚIEI ȘI RECUPERAREA DE BUNURI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

RAPORT ALTERNATIV PRIVIND PUNEREA ÎN APLICARE
A CAPITOLELOR II ȘI V ALE CONVENȚIEI NAȚIUNILOR
UNITE ÎMPOTRIVA CORUPȚIEI

CUPRINS

ABREVIERI	3
PRELIMINARII	4
I. REPERE METODOLOGICE	5
II. SUMAR EXECUTIV	7
III. POLITICILE ȘI PRACTICILE DE PREVENIRE A CORUPȚIEI (ART. 5, 6)	9
IV. PREVENIREA CORUPȚIEI ÎN SECTORUL PUBLIC, CODURILE DE CONDUITĂ (ART. 7, 8)	13
V. ACHIZIȚIILE PUBLICE ȘI GESTIUNEA FINANȚELOR PUBLICE (ART.9)	21
VI. TRANSPARENȚA ȘI INFORMAREA PUBLICULUI, PARTICIPAREA SOCIETĂȚII (ART. 10, 13)	26
VII. MĂSURILE PREVENTIVE PRIVIND JUDECĂTORII ȘI SERVICIILE DE URMĂRIRE (ART. 11)	32
VIII. PREVENIREA CORUPȚIEI ÎN SECTORUL PRIVAT (ART. 12)	35
IX. PREVENIREA SPĂLĂRII BANILOR (ART. 14)	38
X. RECUPERAREA BUNURILOR (CAPITOLUL V UNCAC)	41
X.1. Prevenirea și descoperirea transferurilor produsului infracțiunii (art. 52)	41
X.2. Măsurile pentru recuperarea de bunuri (art. 53 și 54)	44
X.3. Cooperarea internațională în scopul confiscării și cooperarea specială (art. 55)	47
X.4. Restituirea și dispunerea de bunuri. Serviciul de informare financiar (art. 57, 58)	50
XI. RECOMANDĂRI	53
REFERINȚE	58

ABREVIERI

AAP Agenția de Achiziții Publice

ANI Autoritatea Națională de Integritate

APC Autorități ale administrației publice centrale

APL Autorități publice locale

ARBI Agenția pentru Recuperare a Bunurilor Infraționale

UNCAC Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva Corupției

CNA Centrul Național Anticorupție

CAPC ONG "Centrul de Analiză și Prevenire a Corupției"

CEC Comisia Electorală Centrală

SNIA Strategia Națională de Integritate și Anticorupție

SRSJ Strategia pentru reforma sectorului justiției

SPCSB Serviciul pentru Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor

PRELIMINARII

Republica Moldova a ratificat Convenția Organizației Națiunilor Unite Împotriva Corupției (*în continuare - UNCAC*) prin Legea nr.158 din 2007, reafirmându-și astfel aderența la principiile, valorile și normele internaționale de prevenire și combatere a corupției, precum și angajamentul său de transpunere a standardelor anticorupție universale în legislația și practicile juridice naționale.

Respectarea angajamentelor de către țările semnatare ale UNCAC este urmărită prin intermediul Mecanismului de evaluare¹. Potrivit acestui mecanism, s-a stabilit că fiecare etapă de evaluare a implementării UNCAC va fi compusă din două cicluri de evaluare a câte 5 ani fiecare. Republica Moldova a trecut prin primul ciclu de evaluare, care s-a finalizat în 2016 și care a avut ca obiect al evaluării implementarea *capitolelor III "Incriminare, investigare și reprimare" și IV "Cooperarea internațională"* ale UNCAC. Concluziile evaluatorilor internaționali² au fost că Republica Moldova a înregistrat progrese la transpunerea prevederilor UNCAC în legislația și practicile naționale. În același timp, evaluatorii au formulat o serie de recomandări de ameliorare a cadrului legal și instituțional.

În 2016 a fost lansat al doilea ciclu de evaluare a Republicii Moldova în partea ce ține de implementarea UNCAC, de data aceasta fiind supusă evaluării implementarea prevederilor *Capitolului II "Măsuri preventive" și Capitolului V "Recuperarea activelor"* ale Convenției.

Atât normele Convenției, cât și Mecanismul de evaluare a implementării UNCAC încurajează participarea societății civile în procesul de evaluare a gradului de transpunere a normelor Convenției la nivel național. În cadrul primului ciclu de evaluare, precum și odată cu lansarea celui de-al doilea, reprezentanții Centrului Național Anticorupție (autoritatea națională responsabilă de raportare) au solicitat suportul, recomandări și comentarii ale societății civile pe marginea raportului de autoevaluare. Pentru a conferi acestui exercițiu o conotație și o abordare complexă, care să nu se rezume doar la comentarii și adnotări la raportul de autoevaluare al autorităților publice, autorii prezentului document au considerat oportună elaborarea unui raport alternativ al societății civile, care să trateze de o manieră comprehensivă modul de implementare ale celor două capitole ale Convenției.

Prezentul Raport alternativ are în vizor cele **17 articole ale UNCAC** integrate în **capitolele II și V** și care vizează măsurile de prevenire a corupției și de recuperare a activelor. Raportul este structurat în 10 capitole centrate pe: metodologia aplicată în cadrul evaluării, analiza articol cu articol a gradului de transpunere a normelor Convenției, concluziile și recomandările evaluării alternative efectuate.

Subiectele cheie ale celor 17 articole ale UNCAC supuse evaluării în cadrul prezentului Raport vizează:

- Politicile și practicile de prevenire a corupției (art. 5 și 6);
- Măsurile de prevenire a corupției în sectorul public și codurile de conduită (art. 7 și 8);
- Achizițiile publice și gestiunea finanțelor publice (art. 9);
- Transparența și informarea publicului, participarea societății (art. 10 și 13);
- Măsurile preventive privind judecătoria și serviciile de urmărire (art.11);
- Prevenirea corupției în sectorul privat (art.12);
- Prevenirea spălării banilor (art. 14);
- Recuperarea bunurilor (art. 51-58).

Raportul urmează a fi prezentat autorităților publice responsabile de gestionarea și monitorizarea domeniilor vizate de articolele respective ale Convenției, secretariatului UNCAC, precum și tuturor actorilor interesați ai societății civile și mass-media.

I. REPERE METODOLOGICE

I. REPERE METODOLOGICE

Asigurarea unui proces alternativ de evaluare a implementării UNCAC a implicat necesitatea elaborării unor repere metodologice, care să detalieze modul și mijloacele utilizate la evaluarea gradului de transpunere a normelor. O parte din reperele metodologice au fost preluate din Ghidul Transparency International³ destinat organizațiilor societății civile, care și-au manifestat interesul de a se implica în procesul de evaluare alternativă a transpunerii UNCAC.

Pentru a conferi raportului un caracter interactiv și accesibil, evaluarea a fost realizată prin aplicarea unui template (evaluare tabelară per fiecare articol al UNCAC) care conține un set de aspecte și întrebări la care răspund autorii prezentului Raport alternativ.

Astfel, principalele aspecte abordate în cadrul evaluării sunt:

- A. Reglementarea/preluarea/aplicarea normei UNCAC;
- B. Constatările raportului de autoevaluare a autorităților (CNA);
- C. Constatările autorilor raportului alternativ (CAPC);
- D. Recomandările autorilor raportului alternativ (CAPC).

- A. Pentru a evalua modul în care **norma UNCAC este reglementată, preluată și aplicată** de către Republica Moldova, autorii Raportului alternativ au stabilit dacă aceasta este preluată la nivel legislativ și la nivel de aplicare. Pentru ambele aspecte, experții au oferit un calificativ, după cum urmează:

	Calificativ	Explicații
Nivel legislativ	Complet	Calificativul respectiv a fost acordat dacă norma UNCAC este preluată complet și plenar de legislația națională și nu au fost atestate lacune sau inconsistențe.
	Parțial	S-a considerat ca parțial transpusă la nivel legislativ norma care nu conține toate elementele prevăzute de articolul corespondent al UNCAC, fie norma conține inconsistențe și lacune minore.
	Nu	Calificativul a fost acordat dacă norma UNCAC nu are nici o normă corespondentă în legislația națională sau dacă anumite norme naționale există, însă acestea au caracter superfluu și conțin lacune fundamentale.
Nivel de aplicare	Bun	Calificativul a fost acordat dacă norma UNCAC este aplicată de o manieră coerentă și consecventă de către autorități, nu există provocări și piedici în aplicarea practică.
	Suficient	S-a considerat suficient aplicată norma UNCAC, care este prevăzută de legislația națională, există autorități responsabile de implementarea acesteia, dar punerea ei în practică este inconsecventă și declarativă, ceea ce se demonstrează prin statistici și cercetări relevante.
	Insuficient	S-a considerat insuficient aplicată norma care, deși este reglementată de cadrul normativ național, totuși nu cunoaște o aplicare practică, nu există acțiuni, instituții, date și statistici pertinente care să demonstreze punerea ei în aplicare efectivă.

I. REPERE METODOLOGICE

În scopul argumentării fiecărui calificativ, autorii Raportului alternativ de evaluare au inserat comentariile de rigoare într-o secțiune separată a tabelului de evaluare. În sprijinul argumentelor au fost utilizați indicatori, date și informații care derivă din:

- analiza normelor naționale;
- rapoartele autorităților publice;
- informații solicitate de la autorități;
- studii de caz;
- cercetări și sondaje naționale și internaționale etc.

B. Secțiunea **"Constatările raportului de autoevaluare a autorităților (CNA)"** este importantă pentru a compara calificativele acordate de către autorități cu cele oferite de către autorii Raportului alternativ. Autorii prezentului raport au analizat raportul de autoevaluare al CNA⁴ și au reținut/preluat principalele constatări ale acestuia.

C. Secțiunea **"Constatările autorilor raportului alternativ"** a oferit viziunea CAPC privind implementarea normei analizate a UNCAC, inclusiv în comparație cu constatările făcute în Raportul de autoevaluare. Totodată, au fost evidențiate, după caz, practicile de succes sau eșecurile în implementarea normelor naționale corespondente normelor UNCAC.

D. Recomandările autorilor raportului alternativ rezultă din aspectele problematice ale normelor și practicilor de aplicare analizate și au vizat în principal acțiunile care sunt necesare a fi întreprinse pentru creșterea calității și eficienței normelor și practicilor naționale.

Astfel, pentru fiecare articol al UNCAC s-a completat câte un tabel de evaluare, structurat după cum urmează:

Este norma preluată de Republica Moldova?	Nivel legislativ ⁵	Nivel de aplicare	Argumentare/Comentarii
☒ Da	☒ Complet	☒ Bun	
☒ Nu	☒ Parțial	☒ Suficient	
	☒ Nu	☒ Insuficient	
Constatări Raport de autoevaluare (CNA)			
Constatări CAPC			
Recomandări			

II. SUMAR EXECUTIV

II. SUMAR EXECUTIV

Prezentul Raport alternativ oferă o viziune a societății civile asupra modului în care normele UNCAC au fost transpuse în legislația și practicile naționale ale Republicii Moldova. Raportul nu reiterează constatările și autoevaluarea făcută de autorități (CNA) care au invocat de fiecare dată prevederile legislației curente, dar se referă la aspectele constatate de autori în procesul analizei paralele efectuate. Evaluarea nu s-a rezumat la analiza fiecărei norme naționale corespondente normei din UNCAC, dar se concentrează mai mult pe aspectele practice de implementare a lor.

Evaluarea a demonstrat că majoritatea normelor UNCAC au fost preluate de Republica Moldova în legislația națională, cu mici excepții. Dar, aplicarea practică a acestora nu este nici pe departe satisfăcătoare, ceea ce este demonstrat prin studiile, cercetările, sondajele, studiile de caz și informațiile publice la acest capitol, sintetizate și redată în cadrul Raportului de față.

Politicile și practicile de prevenire a corupției (art. 5 și 6) Ambele articole sunt preluate și transpuse la nivel național: există politici, legi și instituții. Însă, instrumentarul și politicile anticorupție adoptate de Republica Moldova nu sunt aplicate de o manieră corespunzătoare, unele instrumente par să se dubleze sau chiar sunt în exces. Mai multe politici anticorupție (conflictul de interese, pantuflajul, avertizorii de integritate) nu sunt înțelese (și, respectiv, nu sunt aplicate) de către agenții publici; nu există un proces de evaluare sistemică și periodică a instrumentarului și practicilor adoptate, care să permită corectarea și ajustarea lor pentru a le conferi eficiență. Organismele de prevenire a corupției au fost constant în vizorul politicienilor, care însă nu de fiecare dată au fost diligenți în respectarea independenței instituțiilor și în oferirea tuturor pârghiilor necesare pentru îndeplinirea eficientă a atribuțiilor lor.

Măsurile de prevenire a corupției în sectorul public și codurile de conduită (art. 7 și 8). Ambele articole UNCAC sunt preluate în legislația națională: există coduri de conduită pentru agenții publici, sunt reglementate condițiile de accedere în bază de merit, profesionalism, sunt oferite programe de instruire continuă, au fost prevăzute reguli privind finanțarea partidelor politice etc. Totuși, analiza unor studii de caz, implicit a soluțiilor adoptate de către autorități demonstrează lipsa unei voințe ferme și unor acțiuni eficiente pentru transpunerea lor în practică.

Achizițiile publice și gestiunea finanțelor publice (art. 9). Cadru legal în domeniul achizițiilor publice din Republica Moldova a avansat semnificativ. Cu toate acestea, gestionarea adecvată a procesului achizițiilor publice și gestiunea finanțelor publice rămâne o provocare pentru autoritățile din Republica Moldova. Deși cadrul normativ a fost modernizat și raliat la cele mai bune standarde din domeniu, există încă unele curențe, dar și practici neuniforme și chiar abuzive în administrarea ambelor sectoare.

Transparența și informarea publicului, participarea societății (art. 10 și 13). Cadru normativ național la acest capitol este deja unul consacrat și este aplicat în Republica Moldova de mai mulți ani. Nu există deficiențe majore în partea ce ține de reglementare, cu unele excepții în partea ce ține de dedicația și responsabilitatea autorităților în asigurarea accesului și oferirea neîngrădită/completă a informațiilor de interes public. Aplicarea practică a normelor demonstrează că aceste curențe influențează procesele respective, iar involuțiile din ultimii ani reconfirmă acest fapt. Proiecte de decizii importante, cu puternic impact asupra prevenției corupției și asupra societății în ansamblu au fost promovate cu neglijarea tuturor principiilor de transparență și de asigurare a accesului publicului la aceste informații. În unele cazuri, sub paravanul "protecției datelor cu caracter personal", a fost atestată îngrădirea sistemică a accesului la informațiile de interes public (anonimizarea hotărârilor judecătorești).

Măsurile preventive privind judecătorii și serviciile de urmărire (art. 11). Legislația națională conține un spectru variat de măsuri preventive menite să asigure integritatea în cadrul sistemului judecătoresc, precum și procuraturii. În pofida acestui fapt, sondajele și statisticele arată că integritatea în sistemul judecătoresc și procuratură nu este pe deplin asigurată. Implicarea judecătorilor în activități reprobabile, urmărirea penală a acestora pentru săvârșirea infracțiunilor de corupție și implicarea a unui număr impunător de judecători în "schemele de spălare a

II. SUMAR EXECUTIV

banilor” demonstrează că aplicarea instrumentarului preventiv nu și-a produs efectul. Mecanismele de reacționare la abaterile etice ale judecătorilor și procurorilor, dar și cunoașterea de către aceștia a normelor deontologice continuă a fi ignorate ori chiar nu sunt aplicate.

Prevenirea corupției în sectorul privat (art. 12). Sectorul privat și rolul acestuia în prevenția corupției a intrat mai pregnant în atenția autorităților doar odată cu aprobarea SNIA și a Legii integrității. Există un anumit cadru normativ orientat spre asigurarea integrității în interiorul sectorului privat, însă acesta nu acoperă toate dimensiunile. Codurile de etică, promovarea bunelor practici comerciale, conflictele de interese, avertizările de integritate, pantuflajul etc. sunt câteva exemple de instrumente care nu au fost pe deplin preluate și transpuse în practică de către sectorul privat, iar în interacțiunea cu sectorul public încă nu au fost stabilite parteneriatele necesare. În același timp, ultimele legi promovate de guvernare și-au propus (la nivel de declarații) decongestionarea și stimularea fiscală a agenților economici. În realitate, se pare că aceste inițiative încurajează sau oferă girul tacit al autorităților pentru practicile neonestе existente în cadrul sectorului privat și exonerează reprezentanții acestui sector de obligația adoptării și punerii în aplicare a măsurilor anticorupție, impuse de UNCAC.

Prevenirea spălării banilor (art. 14). Cadrul normativ a fost modernizat și adus în concordanță cu cele mai recente instrumente europene în domeniu, fiind adoptate un șir de acte subsecvente noii Legi a spălării banilor. Totuși, cadrul normativ precedent (care nu era de o calitate mai proastă) nu a împiedicat producerea unor fapte grave în sistemul financiar-bancar și pe filiera spălării banilor. Transferul SPCSB din subordinea CNA în subordinea Guvernului nu a fost justificat într-un mod comprehensiv, nu a fost supusă dezbaterilor publice și nu oferă garanții suficiente că fapte de asemenea anvergură nu se vor mai produce. Noile legi, promovate în special în anul 2018 (declararea voluntară și stimularea fiscală, de-criminalizarea legislației privitor la activitatea agenților economici, acordarea cetățeniei prin investiții etc.), riscă să diminueze de o manieră substanțială efectul disuasiv al măsurilor de prevenire a spălării banilor, statuate de art. 14 al UNCAC și preluate în legislația națională.

Recuperarea bunurilor (art. 51-58). Evoluții importante privind acest sector s-au produs în 2017, odată cu adoptarea Legii ARBI și Legii privind prevenirea și combaterea spălării banilor. Instituirea unor asemenea reglementări a fost dictată și de necesitatea creării unui mecanism de reacție și investigare ca urmare a evenimentelor nefaste din sectorul financiar-bancar al Republicii Moldova, precum și de nevoia de a crea o infrastructură instituțională care să asigure interacțiunea la nivel național, regional și internațional pentru recuperarea bunurilor. Însă și aceste bune intenții normative riscă să fie afectate de proiectele de legi adoptate de către Republica Moldova în 2018 și amintite mai sus. Totodată, nu există suficiente informații și date deschise care ar permite realizarea unei analize adecvate a acestui domeniu, inclusiv ținând cont de faptul că noile reglementări au început a fi aplicate abia de la începutul acestui an.

O concluzie importantă a acestui exercițiu de evaluare este faptul că legislația, chiar perfect pliată pe prevederile UNCAC și alte standarde internaționale relevante, nu poate fi garantul unei prevenții eficiente a corupției. Mult mai importante sunt implicațiile practice: dacă normele sunt cunoscute și aplicate eficient și cu diligență, dacă există voința autorităților de a descuraja comportamentele lipsite de integritate și dacă publicul larg are încredere și apelează la întreg instrumentarul anticorupție.

Recomandările formulate la finalul acestui Raport răspund la problemele identificate și urmăresc să contribuie la eficientizarea normelor și practicilor aplicate în Republica Moldova, care derivă și sunt conectate cu normele Capitolului II și Capitolului V al UNCAC.

III. POLITICILE ȘI PRACTICILE DE PREVENIRE A CORUPȚIEI (ART. 5, 6)

ARTICOLUL 5

Politici și practici de prevenire a corupției

1. Fiecare stat parte elaborează și aplică sau are în vedere, conform principiilor fundamentale ale sistemului său juridic, politici de prevenire a corupției eficiente și coordonate care favorizează participarea societății și care reflectă principiile de stat de drept, buna gestiune a problemelor politice și bunurile publice, de integritate, transparență și responsabilitate.
2. Fiecare stat parte se străduiește să pună la punct și să promoveze practici eficiente pentru prevenirea corupției.
3. Fiecare stat parte se străduiește să evalueze periodic instrumentele juridice și măsurile administrative pertinente pentru a determina dacă acestea sunt corespunzătoare pentru a preveni și combate corupția.
4. Statele părți colaborează, conform principiilor fundamentale ale sistemului lor juridic, între ele și cu organizațiile regionale și internaționale, pentru a promova și a pune la punct măsurile prevăzute în prezentul articol. În cadrul acestei colaborări ele pot participa la programe și proiecte internaționale care urmăresc prevenirea corupției.

ARTICOLUL 6

Organismul sau organismele de prevenire a corupției

1. Fiecare stat parte face astfel încât, conform principiilor fundamentale ale sistemului său juridic, să existe unul sau mai multe organisme, după cum convine, însărcinate să prevină corupția prin mijloace precum:
 - a) aplicarea politicilor prevăzute la art. 5 din prezenta convenție și, dacă este cazul, supervizarea și coordonarea acestei aplicări;
 - b) sporirea și difuzarea informațiilor privind prevenirea corupției.
2. Fiecare stat parte acordă organismului sau organismelor menționate la paragraful 1 al prezentului articol independența necesară, conform principiilor fundamentale ale sistemului său juridic, pentru a permite exercitarea eficientă a funcțiilor lor la adăpost de orice influență nedorită. Resursele materiale și personalul specializat necesar, precum și formarea de care acest personal poate avea nevoie pentru a-și exercita funcțiile trebuie să le fie furnizate.
3. Fiecare stat parte comunică secretarului general al Organizației Națiunilor Unite numele și adresa autorității sau autorităților susceptibile de a acorda asistență altor state părți în stabilirea și aplicarea măsurilor specifice de prevenire a corupției.

III. POLITICILE ȘI PRACTICILE DE PREVENIRE A CORUPȚIEI (ART. 5, 6)

Este norma preluată de Republica Moldova?	Nivel legislativ	Nivel de aplicare	Argumentare/Comentarii
Da	Complet	Suficient	Ambele articole sunt preluate și transpuse în legislația națională . Calificativele acordate relevă că, la nivel de politici declarate/asumate, legislație adoptată și organisme de prevenție create, Republica Moldova este în linie cu prevederile UNCAC, mai puțin, însă, în partea ce ține de aplicarea practică a acestor norme, care este afectată de unele curențe, inclusiv caracterul declarativ și inconsecvent al acțiunilor.

Constatări Raport de autoevaluare

În Raportul de autoevaluare s-a reținut că Republica Moldova este conformă complet normelor UNCAC statuate la art. 5 și art. 6, fiind invocate prevederile și principiile documentelor de politici și legislației adoptate, precum și rapoartele, studiile și sondajele dezvoltate pe această filieră. Totuși, Raportul de autoevaluare face doar referință la aceste documente, fără a scoate în evidență constatările din ele, inclusiv în ce privește implicațiile practice ale normelor adoptate.

Constatări CAPC

Domeniul prevenției corupției este reglementat la nivel de **politici și legislație națională (art.5)** suficient de detaliat. Începând cu anul 2001 au existat permanent planuri și strategii naționale anticorupție⁶, iar asigurarea climatului de integritate și combaterea corupției sunt componente constante ale tuturor programelor de guvernare din perioada de referință⁷. Participarea societății civile la elaborarea documentelor de politici anticorupție, în special a ultimei Strategii naționale de integritate și anticorupție din 2017 (SNIA), a fost asigurată. Chiar dacă abordarea SNIA a integrat conceptele participării societății civile, transparenței decizionale și responsabilității, totuși, la etapa promovării strategiei au existat unele disensiuni dintre autorități și societatea civilă, subiectul discordant fiind intenția autorităților de a aborda problemele societății civile și un set de acțiuni prioritare pentru remedierea acestora ca parte a Strategiei.⁸

Trebuie remarcat faptul că politicile și instrumentarul anticorupție au fost sistematizate de o manieră practic exhaustivă în noua [Lege a integrității](#), nr. 82 din 25.05.2017, care acoperă domeniile politic, public și privat și este construită pe setul de principii consacrate la alin. (1) art. 5 al UNCAC. În partea ce ține de promovarea practicilor eficiente pentru prevenirea corupției remarcăm un [sondaj recent](#)⁹, care relevă faptul că o bună parte a practicilor anticorupție nu sunt cunoscute/înțelese chiar de către agenții publici, principalii subiecți care trebuie să le aplice și să le respecte în activitatea cotidiană.

Condiția **evaluării periodice a instrumentelor juridice și politice administrative** statuată de UNCAC nu pare a fi îndeplinită complet de către autoritățile publice. Analiza efectuată a demonstrat că o evaluare periodică a instrumentelor anticorupție de o manieră sistemică și bine planificată la nivelul autorităților publice nu există. Evaluările sunt sporadice și vizează doar o parte a politicilor de prevenire a corupției și, de regulă, au un caracter general și sunt integrate în rapoartele de activitate ale autorităților¹⁰. Au existat doar câteva studii și cercetări emise de autoritățile publice și care sunt centrate strict pe evaluarea unor instrumente/practici anticorupție, pe beneficiile și deficiențele lor. În special, este vorba despre evaluarea aplicării expertizei anticorupție a actelor normative, confiscarea și recuperarea activelor, precum și sistemul de achiziții publice¹¹. În contrast, chiar dacă mecanismul declarării averilor și intereselor este aplicabil în Republica Moldova mai mult de 10 ani și a fost supus revizuirilor de substanță de cel puțin 2 ori, totuși, autoritățile nu au prezentat o evaluare multidimensională a acestui sector din care să derive necesitatea de restructurare. Există doar unele evaluări/analize fragmentare

III. POLITICILE ȘI PRACTICILE DE PREVENIRE A CORUPȚIEI (ART. 5, 6)

ale autorităților care au stat la temelia restructurării și care au fost reflectate în notele informative la proiectele de legi. Pe de altă parte, societatea civilă pare a fi mult mai interesată și implicată în exerciții de evaluare a politicilor și instrumentarului anticorupție național.¹² Evaluările societății civile¹³ din anul 2012 ale politicilor anticorupție în cadrul autorităților publice centrale arătau că: “[...]autoritățile dispun de un cadru legal și instituțional satisfăcător pentru prevenirea corupției. Cu toate acestea, APC au asigurat o implementare selectivă a actelor normative relevante, ceea ce a diminuat din impactul politicilor anticorupționale. Totodată, constatăm existența la nivelul APC a unui formalism în abordarea prevenirii corupției, care pare a fi determinat de sentimentul de provizorat în funcție pe care îl au conducătorii autorităților în lipsa unei reacții a guvernanților în ceea ce privește eforturile depuse de autorități în prevenirea corupției. Aceasta descurajează autoritățile, alimentând convingerea că guvernanții nu sunt interesați de implementarea politicilor anticorupție în APC. Deficiențele enunțate mai sus, precum și lipsa unei răspunderi, susținută de sancțiuni efective pentru neimplementarea politicilor anticorupție a generat situația în care rezultatele implementării politicilor anticorupție, deși impresionante ca număr, nu sunt vizibile și sunt departe de a fi resimțite de publicul larg.”. La expirarea a cinci ani, se pare că au rămas valabile aceleași concluzii. Unul din cele mai recente studii, dezvoltate de CAPC cu referire la aplicarea politicilor și instrumentelor anticorupție în sectorul justiției, a demonstrat că din cele 9 instrumente/politici anticorupție aplicate în sistemul judecătoresc 3 nu cunosc nici o aplicare practică. S-a mai arătat că “există un spectru larg și variat de instrumente care au fost concepute și promovate pentru a asigura prevenirea corupției în sistemul judecătoresc, precum și în cadrul sectorului public per ansamblu. Analiza în profunzime a acestui instrumentar, însă, a demonstrat că prevederile cadrului normativ sunt afectate de curențe privind calitatea, claritatea, coerența și previzibilitatea normelor. În asemenea condiții, calitatea acestor norme, indubitabil, afectează și nivelul de aplicare a instrumentelor propuse [...]. De asemenea, în anumite situații se pare că numărul acestor instrumente este în exces sau acestea, prin esența lor și scopul urmărit se dublează/suprapun, ceea ce afectează punerea lor efectivă în aplicare, dar și accesibilitatea și înțelegerea lor de către cei cărora se adresează. [...] un set de instrumente anticorupție mai puțin numeros, dar robust și fiabil în acțiune, inclusiv cu garanții ferme de survenire a răspunderii și evitării impunității, ar putea să genereze rezultate mult mai spectaculoase, decât cele atestate în rezultatul prezentei evaluări”.

Organismele de prevenire a corupției (art.6). Cadrul instituțional național implică un spectru variat de instituții publice, al căror obiectiv este de a asigura climatul de integritate, a promova și a aplica măsuri eficiente anti-corupție. În principiu, toate autoritățile publice naționale, atât centrale, cât și locale, sunt obligate, în temeiul Legii integrității, să respecte și să aplice în activitatea lor măsurile de asigurare a integrității. Totuși, rolul central pe terenul promovării și aplicării măsurilor anticorupție preventive îl joacă 2 instituții: ANI și CNA. Printre condițiile de bază ale UNCAC pentru organismele anticorupție sunt *independența necesară [...], resursele materiale și personalul specializat necesar, precum și formarea acestui personal*. La nivel de legislație aceste condiții, în prezent, par a fi respectate. Totuși, istoricul creării, funcționării și restructurării acestor instituții demonstrează că încă nu există suficientă determinare și voință politică în asigurarea condițiilor și infrastructurii adecvate pentru funcționarea lor “la adăpost de orice influență nedorită”, așa cum prevede UNCAC. CNA, de-a lungul anilor, a fost supus unor restructurări în cascadă, fiind frecvent schimbată subordonarea acestuia: fie era plasat în subordinea Guvernului, fie plasat ca autoritate independentă sub control parlamentar. Ultima reformată a CNA prin transferul acestuia din subordinea Guvernului sub control parlamentar a avut loc în toamna anului 2015¹⁴, în lipsa unor consultări publice și cu neglijarea rigorilor transparenței procesului decizional. Totodată, s-au produs și unele modificări de structură ale CNA: Serviciul Spălarea Banilor a fost transferat în subordinea Guvernului, iar în subordinea CNA a fost constituită Agenția de Recuperare a Bunurilor Infractionale (ARBI). Cu referire la ultima instituție, de asemenea au existat unele incoerențe și disensiuni. La scurt timp după aprobarea Legii ARBI ca entitate în cadrul CNA și până la punerea ei efectivă în practică, a intervenit o nouă inițiativă de re-subordonare a Agenției Ministerului Finanțelor și extinderea competențelor ei. Chiar dacă până la urmă s-a renunțat la re-subordonarea ARBI, totuși s-au păstrat competențele mai extinse, fără însă a fi oferite resurse umane, logistice și financiare adecvate. Toate aceste reconceptualizări și reforme din mers, fără analize și argumente pertinente, precum și fără alocarea unor resurse adecvate afectează într-un mod consistent eficiența și eficacitatea activității CNA. Reformarea ANI, de

III. POLITICILE ȘI PRACTICILE DE PREVENIRE A CORUPȚIEI (ART. 5, 6)

asemenea, a reprezentat un proces anevoios. Chiar dacă noi legi privind Autoritatea au fost adoptate în 2016, abia în 2018 a fost posibilă inițierea punerii lor în aplicare efectivă. Ca și în cazul CNA, legile au fost adoptate, dar nu a fost creată infrastructura corespunzătoare noilor competențe, nu au fost alocate resursele financiare necesare, iar selecția corpului inspectorilor de integritate rămâne încă o provocare pentru autoritățile din Republica Moldova. În contextul celor enunțate, atestăm că la nivel practic condițiile UNCAC necesare pentru exercitarea eficientă a funcțiilor de către CNA și ANI nu sunt respectate întocmai.

Recomandări

- Consolidarea parteneriatelor dintre autoritățile publice, societatea civilă și publicul larg în procesul de elaborare și consultare a documentelor de politici și actelor normative în domeniul prevenirii corupției;
- Asigurarea unui proces eficient de promovare, cunoaștere, înțelegere și aplicare eficientă a practicilor anticorupție de către agenții publici;
- Constituirea unor practici sistemice de evaluare periodică a politicilor și practicilor anticorupție cel puțin o dată la 5 ani, în vederea evaluării eficienței, corectării și corelării la realitățile de aplicare;
- Excluderea interferențelor politicului în activitatea organismelor anticorupție, oferirea garanțiilor necesare pentru independență: resurse logistice, financiare și umane adecvate scopului și funcțiilor atribuite.

IV. PREVENIREA CORUPȚIEI ÎN SECTORUL PUBLIC, CODURILE DE CONDUITĂ (ART. 7, 8)

ARTICOLUL 7

Sectorul public

1. Fiecare stat parte se străduiește, dacă este cazul și conform principiilor fundamentale ale sistemului său juridic, să adopte, să mențină și să consolideze sisteme de recrutare, de angajare, de încurajare a fidelității, de promovare și de pensionare a funcționarilor și, dacă este cazul, a altor agenți publici nenumiți, care:
 - a) se bazează pe principiile de eficiență și de transparență și pe criterii obiective, precum meritul, echitatea și aptitudinea;
 - b) cuprind proceduri corespunzătoare pentru a selecționa și pentru a forma persoanele numite să ocupe posturi publice considerate ca fiind în mod special expuse la corupție și, dacă este cazul, pentru a asigura o rotație pe aceste posturi;
 - c) favorizează o remunerație corespunzătoare și bareme de tratament echitabil, ținând seama de nivelul de dezvoltare economică a statului parte;
 - d) favorizează oferta de programe de educare și de formare care să le permită să-și îndeplinească corect, onorabil și adecvat funcțiile și să beneficieze de o formare specializată corespunzătoare care să-i sensibilizeze mai mult la riscurile corupției inerente exercițiului funcțiilor lor. Aceste programe pot face referire la codurile și normele de conduită aplicabile.
2. Fiecare stat parte are în vedere, de asemenea, să adopte măsuri legislative și administrative corespunzătoare, compatibile cu obiectivele prezentei convenții și conforme cu principiile fundamentale ale dreptului său intern, cu scopul de a determina criteriile pentru candidatura și alegerea la un mandat public.
3. Fiecare stat parte are în vedere, de asemenea, să adopte măsuri legislative și administrative corespunzătoare, compatibile cu obiectivele prezentei convenții și conforme cu principiile fundamentale ale dreptului său intern, cu scopul de a spori transparența finanțării candidaturilor la un mandat public electiv și, eventual, a finanțării partidelor politice.
4. Fiecare stat parte se străduiește, conform principiilor fundamentale ale dreptului său intern, să adopte, să mențină și să consolideze sisteme care să favorizeze transparența și să prevină conflictele de interese.

Este norma preluată de Republica Moldova?	Nivel legislativ	Nivel de aplicare	Argumentare/Comentarii
Da	Complet	Suficient	Articolul este preluat și transpus în legislația națională . Calificativele acordate relevă că, la nivel de politici declarate/asumate și legislație adoptată, Republica Moldova este în linie cu prevederile UNCAC, mai puțin, însă, în partea ce ține de aplicarea practică a acestor norme, care este afectată de unele curențe, inclusiv caracterul declarativ și inconsecvent al acțiunilor.

Constatări Raport de autoevaluare

În Raportul de autoevaluare s-a reținut că Republica Moldova este conformă complet normelor UNCAC statuate la art. 7, fiind invocate prevederile și principiile documentelor de politici și legislației adoptate, precum și rapoartele, studiile și sondajele dezvoltate pe această filieră. Raportul de autoevaluare face doar referință la aceste documente, dar fără a scoate în evidență constatările lor, inclusiv în ce privește implicațiile practice ale normelor adoptate.

Constatări CAPC

Ocuparea funcției publice se efectuează în temeiul Legii nr.158/2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public. Procedurile de ocupare a funcțiilor de demnitate publică, a funcțiilor publice cu statut special și a posturilor din cadrul cabinetului persoanei ce exercită funcție de demnitate publică se efectuează în baza legilor speciale, iar ocuparea altor posturi din cadrul autorității publice – în baza Codului muncii.

Pe parcursul ultimilor ani a avut loc restructurarea Guvernului și optimizarea numărului de ministere și autorități publice. Totodată, s-au desfășurat și concursurile pentru ocuparea funcțiilor de secretari generali de stat, secretari de stat și pentru angajarea personalului în ministere. Deși anunțurile privind desfășurarea acestor concursuri au fost publicate pe pagina web a Cancelariei de Stat și pe pagina www.cariere.gov.md, informații privind rezultatele concursurilor, clasamentul participanților, inclusiv evaluarea comisiei nu au fost plasate pe web, fiind posibilă vizualizarea doar a unei liste a candidaților care au promovat competiția CV-urilor și au fost admiși la interviu pentru ocuparea funcțiilor publice de conducere de nivel superior. Nici procesele-verbale prin care au fost consemnate rezultatele competiției CV-urilor și nici rezultatele interviurilor nu au fost aduse la cunoștința publicului, fiind disponibile doar hotărârile de Guvern privind numirea în funcție a câștigătorilor concursurilor, în majoritatea cazurilor, în aceste funcții regăsindu-se ex-viceministrii.

Monitorizarea **procesului de instruire** denotă că în anul 2016 a crescut numărul funcționarilor publici care au beneficiat de activități de instruire față de anul 2016, dar, doar 25,9% din numărul funcționarilor publici se conformează cerințelor stabilite prin Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, fiind instruiți cumulativ 40 ore sau mai mult pe parcursul anului 2015 (în APC – 33,8% și în APL – 12,7%)¹⁵.

Atât **legislația privind partidele politice, cât și cea electorală** în 2017, rămâne încă lacunară. Similar îngrijorărilor și solicitărilor regăsite în avizul Comisiei de la Veneția din 7 decembrie 2017¹⁶, au fost identificate și anterior, și recent¹⁷, aceleași deficiențe. Ele se referă la: interzicerea donațiilor din partea cetățenilor Republicii Moldova care muncesc în afara țării; nivelul în continuare ridicat al plafoanelor anuale pentru donațiile din partea persoanelor fizice și juridice către partidele politice; lipsa supravegherii și aplicării regulilor privind finanțarea partidelor politice; ineficiența regimului sancțiunilor disponibile pentru încălcarea regulilor de finanțare a partidelor, inclusiv prin nivelul scăzut al amenzilor contravenționale.

Contrar avizului comun al Comisiei de la Veneția și OSCE prin care se atenționa vulnerabilitatea candidaților majoritari față de interesele înguste de grup, prevederile actuale privind plafoanele la donații, chiar dacă aceste plafoane au fost micșorate, permit în continuare acumularea de către candidații majoritari a unor resurse impunătoare de la un cerc restrâns de persoane, ceea ce facilitează crearea unor înțelegeri de cartel, favorizând în special candidații cu acces la resurse.

Transparența finanțării partidelor politice rămâne în continuare o problemă nesoluționată mai ales prin îngrădirea accesului publicului larg la datele de identitate ale donatorilor. Conflictul dintre interesul public de a cunoaște cine finanțează partidele politice și protecția datelor cu caracter personal a fost soluționat în favoarea partidelor prin eliminarea accesului la identitatea sponsorilor, ceea ce reduce nivelul de transparență și nu permite publicului larg să verifice autenticitatea provenienței mijloacelor financiare¹⁸. Recomandarea Comisiei de la Veneția și OSCE/ODIHR¹⁹ de revizuire a actualului regim al sancțiunilor pentru încălcarea regulilor de finanțare a partidelor și a campaniilor, astfel încât să se garanteze sancțiuni disuasive și eficiente, inclusiv prin creșterea nivelului amenziilor administrative, ne duce la ideea că, deși a fost extinsă, paleta de sancțiuni nu este suficient de flexibilă și proporțională pentru a descuraja contravențiile și infrajecțiunile de natură financiară. Ajustarea s-a produs mai degrabă din contul creșterii pedepselor aplicate persoanelor fizice și persoanelor cu funcții de răspundere. În ceea ce privește responsabilizarea colectivă a concurenților electorali, gama sancțiunilor rămâne relativ limitată și rigidă.

Deși a existat un cadru legal, acesta nu a fost de o calitate care ar fi permis aplicarea, efectivă și eficientă, a instrumentului anticorupție. Eficiența redusă a **instrumentului privind conflictele de interese** a fost determinată nu numai de deficiențele cadrului legal, o parte din aceste carențe fiind depășite de noile reglementări, adoptate prin Legea 66/2018. O cauză a unei asemenea stări de fapt o reprezintă și interpretarea eronată și neuniformă a normelor legale existente. Drept exemplu poate servi cazul magistratului XXX²⁰. Ex-președintele Judecătoriai Râșcani din municipiul Chișinău (actualmente Judecătoria Chișinău) și-a promovat rudele care munceau în această instanță. Astfel, în anul 2014, la scurt timp după ce sora soției sale a fost angajată în funcția de grefieră, doar cu jumătate de salariu, magistratul a emis un ordin prin care i-a acordat o normă deplină. Pe nepotul său l-a angajat prin cumul în calitate de administrator al rețelei de calculatoare a instanței. Deși a semnat mai multe acte administrative în situație de conflict de interese, CNI (actuala ANI), constatând încălcarea regimului juridic al conflictului de interese, a clasat cazul²¹. Acest caz demonstrează și lipsa de celeritate a CNI, întrucât cazul judecătoriai XXX a fost în procedură aproape 3 luni (din 07 noiembrie 2014 până în 22 ianuarie 2015). În urma adoptării de către ANI a actelor de constatare a încălcărilor regimului juridic al conflictului de interese, în anul 2016 a fost sesizată instanța de judecată – în 11 cazuri (în vederea anulării actelor administrative emise/adoptate, actelor juridice încheiate sau decizii luate în situații de conflict de interese); în 2017, instanța de fond a emis 3 hotărâri privind încălcarea regimului juridic al conflictului de interese (în favoarea celor constatate de CNI), Curtea de Apel și Curtea Supremă de Justiție - 6 hotărâri (5 - în favoarea și una – în defavoarea celor constatate de CNI); în primul trimestru al anului 2018 - o hotărâre emisă de instanța de fond prin care a fost anulat parțial actul de constatare al CNI și o încheiere de restituire a cererii de apel de menținere a actului de constatare privind încălcarea regimului juridic al conflictului de interese²². În pofida eforturilor depuse în efectuarea controalelor, finalitățile acestora sunt mai mult decât modeste.

Recomandări

- Sporirea transparenței prin asigurarea accesului publicului la toate informațiile ce se referă la selectarea și angajarea în funcțiile publice de conducere de nivel superior;
- Promovarea aplicării conceptelor privind etica și integritatea funcționarilor publici și ale conducătorilor autorităților publice, prin includerea unor module speciale în programele de instruire;

IV. PREVENIREA CORUPȚIEI ÎN SECTORUL PUBLIC, CODURILE DE CONDUITĂ (ART. 7, 8)

- Revizuirea plafoanelor la donații din partea persoanelor fizice și juridice către concurenții electorali, care vor candida în circumscripțiile uninominale, prin reducerea suplimentară a plafoanelor anuale pentru donațiile private către partidele politice și concurenții electorali;
- Asigurarea unei transparențe a datelor de identitate a donatorilor prin publicarea unor date care ar asigura un nivel minim de transparență, fiind astfel protejate alte categorii de date cu caracter personal, cum ar fi codul personal sau domiciliul;
- Înăsprirea regimului sancțiunilor pentru încălcarea regulilor de finanțare a partidelor și a campaniilor electorale și creșterea nivelului amenzilor administrative, inclusiv prin extinderea privării partidelor politice de fonduri publice;
- Consolidarea eforturilor societății civile (asociații obștești specializate, jurnaliștii de investigații) în procesul de monitorizare a activității ANI;
- Inițierea cât mai rapidă a controlului averii, intereselor personale, conflictelor de interese, incompatibilităților și restricțiilor în serviciul public.

ARTICOLUL 8

Codurile de conduită ale agenților publici

1. Pentru a lupta împotriva corupției, fiecare stat parte încurajează în mod special integritatea, cinstea și răspunderea agenților publici, conform principiilor fundamentale ale sistemului său juridic.
2. În particular, fiecare stat parte se străduiește să aplice, în cadrul propriilor sisteme instituționale și juridice, coduri sau norme de conduită pentru exercitarea corectă, onorabilă și corespunzătoare a funcțiilor publice.
3. Pentru aplicarea dispozițiilor prezentului articol, fiecare stat parte ia act, dacă este cazul și conform principiilor fundamentale ale sistemului său juridic, de inițiativele pertinente ale organizațiilor regionale, interregionale și multilaterale, precum Codul internațional de conduită al agenților funcției publice, anexă la Rezoluția nr. 51/59 a Adunării generale din 12 decembrie 1996.
4. Fiecare stat parte are în vedere, de asemenea, conform principiilor fundamentale ale dreptului său intern, să aplice măsuri și sisteme de natură să înlesnească semnalarea prin agenții publici ai autorităților competente a actelor de corupție despre care au luat cunoștință în exercițiul funcțiilor lor.
5. Fiecare stat parte se străduiește, dacă este cazul și conform principiilor fundamentale ale dreptului său intern, să aplice măsuri și sisteme care să-i oblige pe agenții publici să declare autorităților competente toate activitățile exterioare, orice ocupație, orice plasamente, orice bunuri și orice dar sau avantaj substanțial din care ar putea rezulta un conflict de interese cu funcțiile lor de agent public.
6. Fiecare stat parte are în vedere să ia, conform principiilor fundamentale ale dreptului său intern, măsuri disciplinare sau alte măsuri care se dovedesc a fi necesare împotriva agenților publici care încalcă codurile ori normele instituite în baza prezentului articol.

Este norma preluată de Republica Moldova?	Nivel legislativ	Nivel de aplicare	Argumentare/Comentarii
Da	Parțial	Suficient	Articolul este preluat și transpus în legislația națională . Calificativele acordate relevă că, la nivel de politici declarate/asumate și legislație adoptată, Republica Moldova este în linie cu prevederile UNCAC, mai puțin, însă, în partea ce ține de aplicarea practică a acestor norme, care este afectată de unele curențe, inclusiv caracterul declarativ și inconsecvent al acțiunilor.

Constatări Raport de autoevaluare

În Raportul de autoevaluare s-a reținut că Republica Moldova este conformă complet normelor UNCAC statuate la art. 8, fiind invocate prevederile legislației aprobate în acest sens, precum și unele rapoarte dezvoltate pe această filieră. Totuși, Raportul de autoevaluare face doar referință la aceste documente, fără a scoate în evidență constatările din ele.

Constatări CAPC

Instituirea **standardelor de conduită în serviciul public**, ca parte componentă a reformei administrației publice, își pune drept obiectiv crearea unui corp de funcționari publici responsabili, eficienți, integri și profesioniști. Codul de conduită a funcționarului public, adoptat prin Legea 25/2008, nu a atins scopul prestabilit – de a contribui la prevenirea și eliminarea corupției din administrația publică. Acesta conține prevederi incomplete, precum: nereglementarea măsurilor ce se impun pentru a garanta securitate și confidențialitate informațiilor de serviciu; utilizarea economică și eficientă a bunurilor; neutralitatea politică; participarea la procesul de luare a deciziilor; folosirea prerogativelor de putere publică; relațiile cu personalul din cadrul autorității publice și cu cetățenii; reglementarea regimului cadourilor și influențelor necorespunzătoare. Generalizând cele expuse, considerăm că normele de conduită profesională reglementate de cadrul legislativ în vigoare sunt incomplete, unele dintre ele fiind lipsite de claritate și având formulări ambigue, fapt ce știrbește inevitabil din eficiență. Lacunele sau neclaritățile normative favorizează funcționarii publici cu probleme de integritate, în unele cazuri acceptându-le comportamentul defectuos, cu urmări pentru imaginea autorității publice, în în altele – scutindu-i de răspundere²³.

Reglementarea conduitei funcționarului public la nivel de act legislativ nu a generat necesitatea instituirii ori nominalizării unei autorități publice responsabile de coordonarea, monitorizarea și controlul aplicării normelor de conduită profesională în serviciul public. Administrația publică din Republica Moldova are nevoie de un organ de specialitate cu rolul de a dezvolta un corp de funcționari publici profesioniști, stabili și integri, structură căreia să-i fie delegate atribuții de: consolidare a sistemului funcției publice; perfecționare și modernizare a managementului funcțiilor publice; perfecționare, asigurare a formării și pregătirii profesionale a funcționarilor publici; îmbunătățire a cadrului legal; creare și implementare a mecanismelor de aplicare eficientă a legii; îmbunătățire a imaginii corpului funcționarilor publici; ținerea evidenței Cazierului disciplinar etc.²⁴ Rezultate modeste se atestă la subiectul aprobării codului de etică și deontologie. Multe entități au raportat conformarea cu Legea nr. 25 din 22.02.2008 privind Codul de conduită a funcționarului public. La nivel local, doar 27% din autorități au publicat coduri de etică și deontologie²⁵.

La etapa actuală încă nu există un **Cod de conduită al deputatului**, deși GRECO, în al IV-lea ciclu de evaluare a Republicii Moldova²⁶, a recomandat adoptarea unor norme de conduită în privința deputaților. În pofida înregistrării unui proiect de lege în acest sens încă în aprilie 2016, la ședința din 13 mai 2016 votarea a fost amânată pentru o altă ședință, proiectul fiind trimis spre reexaminare de către comisia de profil. Proiectul prevede reguli de conduită ale deputaților atât în cadrul ședințelor plenare, comisiilor permanente, speciale și de anchetă, cât și în afara lor, cum ar fi în relațiile internaționale și conduita în raport cu publicul. Documentul descrie detaliat procedura de investigare, examinare și sancționare a deputaților pentru nerespectarea codului. Proiectul prevede instituirea funcției de Comisar pentru etică, cel care va fi responsabil să monitorizeze felul în care deputații vor respecta Codul de etică. De asemenea, Codul vizează utilizarea resurselor publice de către parlamentari, conflictele de interese, activitatea de lobby și cultura eticii parlamentare. Republica Moldova urma să se conformeze recomandărilor și să comunice GRECO cele întreprinse până în 31 ianuarie 2018.

În Raportul de evaluare a Moldovei (Ciclul II de evaluare), adoptat de GRECO la cea de a 30-a Reuniune Plenară (Strasbourg, 9-13 octombrie 2006)²⁷, echipa de evaluatori GRECO (EEG) recomandă introducerea unor reguli clare care ar favoriza semnalarea de către orice agent public a cazurilor de corupție și stabilirea unei protecții corespunzătoare denunțătorilor („**persoanelor ce dau alarma**”, **avertizorilor de integritate**). De asemenea, evaluatorii au recomandat reexaminarea modului de examinare a cazurilor de corupție din cadrul administrației publice, cu scopul de a asigura aplicarea rapidă a procedurilor corespunzătoare. Abia la 12 iulie 2018 un proiect de lege privind avertizorii de integritate a fost adoptat de Plenul Parlamentului. Noile reglementări stabilesc modalitatea de sesizare a practicilor ilegale din cadrul entităților publice și private, procedura de examinare a acestora, drepturile avertizorilor de integritate și măsurile de protecție a lor, obligațiile angajatorilor, competențele autorităților responsabile de examinarea unor asemenea dezvăluiri și ale celor de protecție a avertizorilor de integritate.

IV. PREVENIREA CORUPȚIEI ÎN SECTORUL PUBLIC, CODURILE DE CONDUITĂ (ART. 7, 8)

Divulgările și plângerile făcute de avertizorii de integritate nu sunt urmărite în mod sistematic, iar cazurile de persecuție împotriva funcționarilor publici care raportează actele de corupți, nu sunt monitorizate²⁸. Mai mult, la sfârșitul anului 2016 o jurnalistă de investigații a fost audiată de procurori după publicarea unei investigații jurnalistice despre averile unui fost comisar de poliție. Doar după ce cauza a atras atenția publicului, dosarul a fost clasat. Totodată, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a făcut publică hotărârea în cauza Guja c. Moldovei (nr. 2), cererea nr. 1085/10, prin care a constatat, în unanimitate, că a avut loc violarea Articolului 10 (dreptul la libertatea de exprimare) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Cauza se referă la alegația reclamantului privind continuarea violării dreptului său la libertatea de exprimare după incidentul de informare (whistleblowing), în pofida hotărârii Marii Camere în favoarea sa, Guja c. Moldovei. Reclamantul s-a plâns că autoritățile au mimit executarea hotărârii privind restabilirea sa în funcție, întrucât ulterior l-au concediat din nou. Curtea a constatat că, în pofida alegației de a executa hotărârea sa anterioară, Guvernul Moldovei nu a intenționat niciodată să-l restabilească cu adevărat pe reclamant. În realitate, cea de a doua concediere a fost măsură punitivă ca răspuns la divulgarea unor informații de interes public în 2003²⁹.

Sistemul declarării averilor și intereselor în Republica Moldova a fost supus unei restructurări prin adoptarea, în vara anului 2016, a legilor nr. 132/2016, 133/2016 și 134/2016 care au vizat aspecte precum: excluderea formatului de organ colegial al CNI și transformarea acestuia în autoritate cu activitate permanentă; introducerea funcțiilor de inspecții de integritate, cărora le-au fost oferite garanții de independență și largi competențe în partea ce ține de inițierea controalelor și constatarea contravențiilor, abaterilor de la lege; compilarea procesului declarării averilor cu cel al intereselor personale prin completarea unui formular unitar de declarație; introducerea unei noi proceduri de declarare – în format electronic; introducerea procedurii confiscării civile etc. Totuși, se pare că reforma nu și-a atins scopul de prevenire și combatere a corupției și a cazurilor de îmbogățire nejustificată în sectorul public. Este evident că trenarea procesului de reorganizare pune în pericol activitatea de control a averii și intereselor personale și ar putea duce la omiterea anumitor termene de prescripție – în mod special, termenul de prescripție al răspunderii contravenționale³⁰. Primii 4 inspecții de integritate din totalul de 46 au fost selectați și numiți abia în iunie 2018³¹.

Deși cadrul legal în domeniul integrității publice conținea mai multe lacune, prevederi confuze și contradictorii care creau blocaje în activitatea ANI de control a averilor și intereselor personale, exista speranța că Legea nr. 66 din 24.05.2018 va elimina deficiențele și incoerențele admise în procesul de promovare și adoptare a pachetului de integritate și va spori eficiența și impactul sistemului de declarare a averilor și intereselor, va crește integritatea în sectorul public și va spori efectul disuasiv al regimului de sancționare pentru încălcarea prevederilor legale privind declararea averii și conflictului de interese. Totuși, se pare că aceste eforturi sunt minimizezate, întrucât, contrar recomandărilor FMI și ale Băncii Mondiale, pe 24 iulie 2018, autoritățile lansează o reformă cu consecințe imprevizibile pentru economia națională, dar și pentru relațiile cu finanțatorii externi, prin adoptarea Legii 180/2018 privind declararea voluntară și stimularea fiscală. Acest document reprezintă, în esență, o nouă tentativă de amnistiere a capitalului obținut din surse dubioase. Proiectul de lege a fost promovat în regim fulger, cu neglijarea proceselor democratice, în condiții de netransparență și cu excluderea societății civile. Amnistierea capitalului este, indiscutabil, o măsură contraproductivă, încurajatoare pentru beneficiarii de venituri din corupție și crimă și descurajatoare pentru cetățenii de bună credință și plătitorii de taxe. De facto, existența unor astfel de proiecte de lege arată că Guvernul este incapabil să asigure verificarea provenienței bunurilor și a veniturilor și renunță la întreprinderea de măsuri și eforturi pentru asigurarea acestui proces³². Partenerii de dezvoltare s-au arătat dezamăgiți de adoptarea legislației care va diminua capacitatea Moldovei de a combate spălarea banilor. Legea privind declararea voluntară și stimularea fiscală (numită și legea amnistierii capitalului) legitimează furtul și corupția și va dăuna climatului de afaceri al Republicii Moldova. Această lege contravine angajamentelor pe care Guvernul Republicii Moldova și le-a asumat - această părere este împărtășită de partenerii internaționali de dezvoltare ai Moldovei³³.

Recomandări

- Modificarea cadrului legal în vederea remedierii lacunelor sau neclarităților normative ce favorizează funcționarii publici cu probleme de integritate;
- Crearea Agenției Naționale a Funcționarilor Publici din Republica Moldova, una dintre direcțiile de activitate ale căreia va fi crearea și implementarea mecanismelor de aplicare eficientă a standardelor de conduită profesională în serviciul public;
- Adoptarea unui Cod de etică și conduită pentru membrii Parlamentului, precum și stabilirea unui mecanism adecvat în cadrul Parlamentului, atât pentru promovarea codului, cât și pentru sensibilizarea deputaților cu privire la standardele așteptate de la ei, dar și pentru a pune în aplicare aceste standarde;
- Asigurarea aplicării normelor legale care ar favoriza denunțarea practicilor ilegale și a altor dezvăluiri de interes public;
- Asigurarea unui proces democratic, a transparenței decizionale și consultărilor publice largi cu rezervarea unor termene suficiente pentru reacții și opinii ale persoanelor și organizațiilor interesate;
- Reconsiderarea proiectelor de amnistie fiscală sub orice formă în condițiile corupției masive și delapidărilor din fondurile publice.

V. ACHIZIȚIILE PUBLICE ȘI GESTIUNEA FINANȚELOR PUBLICE (ART.9)

ARTICOLUL 9

Achizițiile publice și gestiunea finanțelor publice

1. Fiecare stat parte ia, conform principiilor fundamentale ale sistemului său juridic, măsurile necesare pentru a stabili un sistem corespunzător de achiziții publice care să se bazeze pe transparență, concurență și criterii obiective pentru luarea de decizii și care, între altele, să fie eficiente pentru prevenirea corupției. Aceste sisteme, pentru aplicarea cărora se poate ține seama de valori-cadru, prevăd mai ales:
 - a) difuzarea publică a informațiilor privind procedurile de achiziții publice și contracte, aici fiind cuprinse informațiile despre apelurile de oferte și de informare corespunzătoare asupra atribuirii de contracte, fiind lăsat suficient timp potențialilor ofertanți pentru a stabili și înscrie oferta lor;
 - b) stabilirea anterioară a condițiilor de participare, inclusiv criteriile de selecție și de atribuire, și regulile apelurilor de oferte și publicarea lor;
 - c) folosirea criteriilor obiective și predeterminate pentru luarea de decizii privind achizițiile publice, cu scopul de a facilita verificarea ulterioară a aplicării corecte a regulilor sau procedurilor;
 - d) un sistem de recurs intern eficient, inclusiv un sistem de apel eficient, care să garanteze exercițiul căilor de atac în cazul încălcării regulilor sau procedurilor stabilite conform prezentului paragraf;
 - e) dacă este cazul, măsuri pentru a reglementa problemele care afectează personalul însărcinat cu achizițiile publice, cum ar fi: obligația unei declarații de interes pentru anumite achiziții, proceduri de selecție a personalului respectiv și obligații în materie de formare.
2. Fiecare stat parte ia, conform principiilor fundamentale ale sistemului său juridic, măsurile corespunzătoare pentru a promova transparența și responsabilitatea în gestiunea finanțelor publice. Aceste măsuri cuprind, în special:
 - a) proceduri de adoptare a bugetului național;
 - b) comunicarea în timp util a cheltuielilor și a veniturilor;
 - c) un sistem de norme de contabilitate și audit și de control de gradul doi;
 - d) sisteme eficiente de gestiune a riscurilor și de control intern; și
 - e) dacă este cazul, măsuri corective în cazul neîndeplinirii exigențelor prezentului paragraf.
3. Fiecare stat parte ia, conform principiilor fundamentale ale dreptului său intern, măsurile civile și administrative necesare, pentru a proteja integritatea registrelor și declarațiilor contabile, evidențelor financiare sau a altor documente privind cheltuielile și veniturile publice și pentru a împiedica falsificarea.

Este norma preluată de Republica Moldova?	Nivel legislativ	Nivel de aplicare	Argumentare/Comentarii
Da	Complet	Suficient	Articolul este preluat și transpus în legislația națională . Calificativele acordate relevă că, la nivel de politici declarate/asumate și legislație adoptată, Republica Moldova este în linie cu prevederile UNCAC, mai puțin, însă, în partea ce ține de aplicarea practică a acestor norme, care este afectată de unele carențe, inclusiv caracterul declarativ și inconsecvent al acțiunilor.

Constatări Raport de autoevaluare

În Raportul de autoevaluare s-a reținut că Republica Moldova este conformă complet normelor UNCAC statuate la art. 9, fiind invocate prevederile și unele documente de politici și legislație adoptate, precum și rapoartele și studiile dezvoltate pe această filieră. Raportul de autoevaluare face doar referință la aceste documente, dar fără a scoate în evidență constatările din ele, inclusiv în ce privește implicațiile practice ale normelor adoptate.

Constatări CAPC

Reformarea **sistemului de achiziții publice** este necesară în vederea ajustării sistemului național la standardele internaționale și racordarea acestuia la acquis-ul comunitar, potrivit angajamentelor asumate de Republica Moldova odată cu ratificarea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană. În general, cadrul de reglementare în domeniul achizițiilor publice este unul satisfăcător și încorporează principiile fundamentale ale UE care reglementează atribuirea contractelor de achiziții publice. Cu toate acestea, unele prevederi nu sunt pe deplin compatibile cu cerințele UE și vor necesita modificări ulterioare. Achizițiile publice din domeniile apărării și utilităților rămân nereglementate, iar cadrul legal care reglementează concesiunile și parteneriatele public-private necesită revizuire și aliniere cu legislația UE relevantă³⁴. Urmarea a unor evaluări efectuate în sistemul achizițiilor publice, au fost identificate o serie de lacune și deficiențe. Principalele probleme menționate de respondenți în cadrul Raportului de evaluare a riscurilor de corupție în sistemul achizițiilor publice în Republica Moldova³⁵ în legătură cu corupția în achizițiile publice sunt următoarele: calitatea redusă a documentelor de licitație, cuplată cu lipsa informației cu privire la cerințe; divulgarea informației privind ofertele (compania favorizată a fost informată despre estimările de costuri ale autorității contractante); descalificarea fără o justificare adecvată; selectarea celor mai mici oferte, prin care calitatea nu este luată în considerare; caietul de sarcini fraudat (numele mărcii sau specificațiile înguste; documentele de licitație elaborate de către unul dintre participanții la licitație); constrângerea de către concurenți (solicitați să nu participe, deoarece „cota de piață aparține companiei X”); înțelegerea secretă/complicitatea (rotația printre companiile care sunt preferate de autoritățile contractante); abuzul schimbării comenzii (documentul de licitație cuprindea lucrări care nu au fost efectuate după atribuirea contractului, iar câștigătorul cunoștea acest lucru); licitația repetată (anularea licitației, atunci când nu a fost plătită nici o mită (откат), și deschiderea ulterioară a unei noi licitații unde apare o nouă companie și câștigă contractul); ședința de deschidere a ofertelor nu este publică.

Annual, **Curtea de Conturi publică rapoarte privind cazurile de suspectare a fraudei și a conflictelor de interese**³⁶ stabilite în timpul misiunilor de audit. Atunci când, urmare a aplicării procedurilor de audit și evaluării probelor obținute de la entități, auditorii identifică factori de risc care ar putea determina apariția manifestărilor de corupție în cadrul entităților publice, ei comunică organelor de drept cazurile de suspectare a fraudei și a conflictelor de interese identificate, pentru examinare și luare de atitudine conform competențelor atribuite prin lege. Totodată, materialele auditului referitoare la natura conflictului de interese sunt remise Autorității Naționale de Integritate. În spațiul public au apărut mai multe informații despre neregulile în procesele de achiziții publice: reținerea unei

V. ACHIZIȚIILE PUBLICE ȘI GESTIUNEA FINANȚELOR PUBLICE (ART.9)

persoane cu demnitate publică pentru tentativa de trucare a unor licitații publice³⁷; trucarea unor licitații pentru achiziționarea și instalarea sistemelor de producere a energiei regenerabile³⁸; achiziționarea unor automobile noi de către autoritățile publice doar de la două companii, care au câștigat 29 de licitații în doar 33 de zile, valoarea totală a contractelor ridicându-se la 27,2 milioane de lei³⁹; organizarea, prin coparticipare, a unor licitații dubioase, desfășurate în cadrul unor proiecte investiționale⁴⁰ etc. Ultimul audit efectuat de Curtea de Conturi la Agenția de Achiziții Publice a relevat următoarele deficiențe în ce privește îndeplinirea responsabilităților de către AAP: informația aferentă achizițiilor publice inclusă de către AAP în Sistemul de Management Intern al Documentelor nu a fost în toate cazurile completă și veridică, fiind constatate oportunități de îmbunătățire și dezvoltare a acestuia; AAP nu avea stabilite termene pentru situațiile de returnare/respingere a contractelor și dărilor de seamă în cazul în care acestea conțineau nereguli, fiind tergiversat termenul de înregistrare și, respectiv, de livrare a bunurilor (lucrărilor și serviciilor); în unele cazuri, AAP examina contestațiile depuse de operatorii economici cu depășirea termenelor prevăzute de cadrul legal; Lista operatorilor economici calificați și Lista de interdicție a operatorilor economici nu erau cuprinzătoare, în consecință utilitatea acestora fiind neadecvată; AAP nu deținea informații referitoare la numărul persoanelor implicate în procesul de achiziții publice din cadrul autorităților contractante și, respectiv, la necesitățile acestora de instruire pentru asigurarea eficienței achizițiilor publice⁴¹.

Totuși, în ultima perioadă, domeniul achizițiilor publice din Republica Moldova a avansat semnificativ. Au fost aprobate o nouă lege a achizițiilor publice, o serie de hotărâri de Guvern, care formează cadrul normativ secundar, Strategia de dezvoltare a sistemului de achiziții publice pentru anii 2016-2020. Pe de altă parte, au fost create noi elemente de origine instituțională, printre care Agenția Națională de Soluționare a Contestațiilor. La fel, are loc extinderea și dezvoltarea sistemului de achiziții electronice, care este un instrument eficient de asigurare a transparenței și eficienței în domeniul achizițiilor publice. Cu toate acestea, o serie de probleme rămân actuale⁴². Cele mai frecvente nereguli care au fost identificate în practică ar fi următoarele: divizarea achizițiilor în loturi mici, în scopul de a evita procedurile obișnuite (mai multe contracte cu valoare exactă sub praguri, acordate aceluiași contractant); efectuarea nejustificată a achizițiilor din sursă unică; neregularități în procesul de calificare (criterii de participare neproporționale sau care nu au legătură cu obiectul achiziției); termene nejustificate de scurte; excluderea companiilor din motive false, în scopul de a favoriza o companie selectată; neregularități în etapa de evaluare a ofertelor (acceptarea cu întârziere a ofertelor; modificarea ofertelor depuse; respingerea ofertelor „nedorite” din motive formale sau chiar din motive care nu sunt prevăzute de lege sau de documentația de tender; aplicarea unor criterii diferite de cele definite în documentația de tender); respingerea nejustificată a tuturor ofertelor, în scopul de a repeta procedura cu cerințe diferite; nerespectarea cerințelor de transparență și informare; creșterea nejustificată a prețului în timpul executării contractului. Implementarea deficitară a legislației în domeniul achizițiilor publice accentuează necesitatea de oferire a suportului adecvat în ce privește instruirea și consolidarea capacităților⁴³.

Republica Moldova continuă să realizeze reforme în **gestionarea finanțelor publice**, fiind asistată de mai mulți parteneri de dezvoltare și instituții financiare internaționale. Eforturile de reformă au fost ancorate în cadrul planurilor de acțiune pentru punerea în aplicare a strategiilor naționale de dezvoltare. Există o multitudine de strategii dedicate reformelor și dezvoltării sectorului public, care prevăd revizuire legislative și normative, precum și planuri de acțiuni care cuprind mai multe probleme critice cu impact asupra finanțelor publice. La subiectul gestionării transparente și responsabile a patrimoniului public se atestă o lipsă a monitorizării calității, eficienței și integrității, precum și neasigurarea transparenței în utilizarea resurselor instituționale. Doar 13% din APC au publicat informație suficientă privind gestionarea patrimoniului public, iar la subiectul gestionării resurselor obținute din fonduri externe, doar 21% din entități au raportat publicarea informației privind asistența externă, iar dintre acestea, doar 10% au raportat cu privire la realizarea rezultatelor/obiectivelor stabilite în proiectele de asistență externă⁴⁴. Acțiunile de audit realizate de către Curtea de Conturi au reliefat un șir de neconformități, constatându-se nereguli și deficiențe atât la gestionarea fondurilor publice, inclusiv a patrimoniului public, cât și la raportarea financiară. Astfel, potrivit Raportului asupra administrării și întrebuințării resurselor financiare publice și patrimoniului public⁴⁵ (cel mai recent disponibil publicului larg), similar anilor precedenți, deficiențele

și neconformitățile constatate se referă, în linii mari, la: neasigurarea încasării depline a veniturilor și formarea restanțelor la bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat, fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală; nevalorificarea alocațiilor acordate entităților publice; efectuarea de plăți în lipsa documentelor justificative; redirecționarea și utilizarea ineficientă a resurselor financiare; efectuarea investițiilor în lipsa fundamentărilor economice; desfășurarea neconformă și contra-performantă a achizițiilor publice; gestionarea defectuoasă a fondurilor publice, inclusiv a patrimoniului public; înstrăinarea necontrolată a bunurilor imobile; admiterea erorilor în evidența contabilă și raportarea financiară; neînregistrarea de către fondatori a drepturilor de proprietate asupra capitalului deținut în instituțiile fondate; utilizarea nejudicioasă a mijloacelor financiare etc.

În ceea ce privește **sistemul de control intern**⁴⁶, se constată perpetuarea de ani, inclusiv în perioada raportată, a aceluiași deficiențe care vizează, în principal: sistemele de autoevaluare a managementului financiar și control din cadrul entităților publice nu funcționează, sunt formale sau lipsesc în totalitate; managerii nu percep, nu-și asumă și nu sunt interesați de implementarea și dezvoltarea sistemului de management financiar și control; lipsa comunicării atât pe orizontală, cât și pe verticală între subdiviziunile structurale ale entităților publice; ne-delegarea clară a responsabilităților către angajați; absența și irelevanța criteriilor de evaluare a posibilelor riscuri în gestiunea financiară și operațională, respectiv, a obiectivelor ce țin de activitățile entităților publice; insuficiența/lipsa personalului calificat, inclusiv în domeniul financiar-contabil, și a auditorilor interni etc.

Consecința directă a deficiențelor enunțate este utilizarea fondurilor publice neconform și contra-performant. Acest fapt este confirmat de frecvența și volumul abaterilor de la normele legale și regulamentare constatate de Curtea de Conturi la nivelul entităților publice verificate, precum: ținerea evidenței contabile; achiziții publice; gestionarea patrimoniului; prognozarea și administrarea veniturilor etc.

O provocare pentru sistemul de control intern este reforma demarată a administrației publice, astfel că actorii implicați în implementarea controlului intern urmează să conlucreze constructiv, inteligent și transparent atât la nivel național, cât și cu fiecare entitate publică. Fără o susținere și o conlucrare constructivă între părți va fi greu de atins obiectivele majore prevăzute în documentele de politici aprobate.

Analogic anilor precedenți, situația constatată privind executarea cerințelor și implementarea recomandărilor a îngrijorat atât Curtea de Conturi, cât și societatea civilă, care a avut o implicare constantă în sprijinirea acțiunilor de implementare a recomandărilor de audit, pentru a sensibiliza opinia publică și autoritățile statului în ce privește necesitatea unei abordări cu mult mai responsabile în utilizarea mijloacelor și a patrimoniului public.

Recomandări

- Analiza posibilității și oportunității revizuirii cadrului regulator pentru a oferi acces și altor persoane decât participanții să conteste procedurile de achiziție publică;
- Asigurarea implementării și executării noilor reguli adoptate prin dezvoltarea unui sistem puternic și efectiv de achiziții publice;
- Întreprinderea măsurilor de remediere a iregularităților și curențelor constatate în cadrul misiunilor de audit pentru a evita pe viitor eventualele disfuncționalități în sistemul achizițiilor publice;
- Abilitarea instituției supreme de audit cu funcții de constatare a neexecutării de către entitățile auditate a recomandărilor și cerințelor din rapoartele de audit, după epuizarea procedurii prealabile;
- Reglementarea la nivel legislativ a modului în care entitățile auditate raportează despre executarea cerințelor și implementarea recomandărilor Curții de Conturi;
- Organizarea instruirilor pentru autoritățile contractante și pentru operatorii economici referitoare la modificările operate după armonizarea legislației, precum și pentru reprezentanții AAP și cei ai Agenției Naționale de Soluționare a Contestațiilor;

V. ACHIZIȚIILE PUBLICE ȘI GESTIUNEA FINANȚELOR PUBLICE (ART.9)

- Organizarea campaniilor de informare cu privire la noile reguli privind procedurile de achiziție publică;
- Întreprinderea măsurilor de remediere a iregularităților și carențelor constatate în cadrul misiunilor de audit pentru a evita pe viitor eventualele disfuncționalități în gestionarea resurselor și patrimoniului public;
- Asigurarea implementării recomandărilor referitoare la măsurile necesare de întreprins în vederea remedierii deficiențelor/lacunelor/neconformităților constatate pe parcursul misiunilor de audit;
- Instituirea la nivel legislativ a răspunderii manageriale în cazul constatării de către Curtea de Conturi a iregularităților și carențelor descoperite în cadrul misiunilor de audit.

VI. TRANSPARENȚA ȘI INFORMAREA PUBLICULUI, PARTICIPAREA SOCIETĂȚII (ART. 10, 13)

ARTICOLUL 10

Informarea publicului

Ținând seama de necesitatea luptei împotriva corupției, fiecare stat parte ia, conform principiilor fundamentale ale dreptului său intern, măsurile necesare pentru a spori transparența administrației sale publice, inclusiv în ceea ce privește organizarea, funcționarea și procesele decizionale, dacă este cazul. Aceste măsuri pot include, în special:

- a) adoptarea de proceduri sau de reglementări care să permită publicului obținerea, dacă este cazul, a informațiilor asupra organizării, funcționării și proceselor decizionale de administrație publică, precum și, ținând seama de protecția vieții private și a datelor personale, asupra deciziilor și actelor juridice care îi privesc;
- b) simplificarea, dacă este cazul, a procedurilor administrative, cu scopul de a facilita accesul publicului la autoritățile de decizie competente; și
- c) publicarea informațiilor, inclusiv a eventualelor rapoarte periodice, despre riscurile de corupție în cadrul administrației publice.

Este norma preluată de Republica Moldova?	Nivel legislativ	Nivel de aplicare	Argumentare/Comentarii
Da	Complet	Suficient	Articolul este preluat și transpus în legislația națională . Calificativele acordate relevă că, la nivel de politici declarate/asumate și legislație adoptată, Republica Moldova este în linie cu prevederile UNCAC, mai puțin, însă, în partea ce ține de aplicarea practică a acestor norme, care este afectată de unele carențe.

Constatări Raport de autoevaluare

În Raportul de autoevaluare s-a reținut că Republica Moldova este conformă complet normelor UNCAC statuate la art. 10, fiind invocate prevederile legislației adoptate. Raportul de autoevaluare face doar referință la cadrul legal existent, dar fără a scoate în evidență implicațiile practice ale normelor adoptate.

Constatări CAPC

Principiile bunei guvernări implică **respectarea transparenței în elaborarea și adoptarea actelor normative**. Deciziile pregătite și adoptate de o manieră transparentă și participativă se bucură de susținerea societății și au șanse sporite de a servi interesul public. Chiar dacă în Republica Moldova există premisele necesare legale și instituționale pentru asigurarea unui proces decizional transparent și participativ, acestea sunt aplicate selectiv și conduc la erodarea încrederii cetățenilor în instituțiile statului.

VI. TRANSPARENȚA ȘI INFORMAREA PUBLICULUI, PARTICIPAREA SOCIETĂȚII (ART. 10, 13)

Potrivit Raportului privind **asigurarea transparenței în procesul decizional** în autoritățile administrației publice centrale⁴⁷, în anul 2017 autoritățile administrației publice centrale au asigurat transparența în procesul decizional prin utilizarea portalului www.particip.gov.md, pe care sunt plasate proiectele de legi și de hotărâri ale Guvernului, unde orice persoană are posibilitatea să facă propuneri/recomandări/comentarii. În perioada de referință, pe pagina web oficială a autorităților publice, www.particip.gov.md, au fost publicate și consultate public 72,4% din proiectele de lege promovate de acestea și 80,4% din proiectele de hotărâri și dispoziții ale Guvernului. Existența regulilor interne cu privire la procedurile de informare, consultare și participare în procesul decizional a fost atestată la mai puțin de jumătate din instituțiile publice monitorizate, iar prezența informațiilor privind numele, funcția și numărul de contact al persoanei responsabile de procesul decizional în cadrul autorității publice centrale a putut fi vizualizată total sau parțial la majoritatea dintre ele. Atât publicarea anunțurilor privind inițierea unui proiect/decizii, cât și a anunțurilor privind organizarea consultărilor publice au putut fi identificate la jumătate din decizii. Respectarea rigorilor de transparență în serviciul public prin publicarea rapoartelor anuale privind transparența în procesul decizional a fost asigurată de 33% din APC, din care 17% au publicat rapoarte ce conțin indicatori calitativi și cantitativi stabiliți pentru măsurarea transparenței în procesul decizional⁴⁸.

Cu referire la Parlament, prevederile legale în domeniu rămân defectuoase și continuă să fie dispersate în mai multe acte normative. Deși este instituit un anumit cadru instituțional, acesta nu pare să contribuie efectiv la sporirea transparenței în procesul decizional parlamentar. Se constată o anumită involuție în partea ce ține de numărul de proiecte de acte legislative pentru care putem atesta acces la toate documentelor adiționale anunțate pe web. În multiple cazuri, avizele comisiilor, raportul CNA, avizul Guvernului, versiunea finală a proiectului, avizul direcției generale juridice, textul proiectului în limba rusă, raportul (coraportul) comisiei parlamentare sesizate în fond, nota informativă⁴⁹ rămân indisponibile. O mare parte din proiectele de acte legislative ajunse în Parlament de la Guvern nu au fost prezentate conform prevederilor legale, astfel constatându-se lipsa documentelor aferente necesare a fi anexate la dosarul proiectului de act legislativ (de ex. lipsa sintezei recomandărilor primite în cadrul consultărilor publice, lipsa sintezei asupra avizelor emise de ministere, lipsa sintezei asupra rapoartelor de expertiză ale CNA, lipsa tabelului de concordanță privind compatibilitatea proiectului de act legislativ cu legislația comunitară, declarația de compatibilitate, actul de analiză a impactului reglementării, în cazul în care actul legislativ reglementează activitatea de întreprinzător ș.a.)⁵⁰.

Înaintarea, examinarea și adoptarea defectuoasă a unor proiecte de acte legislative de importanță majoră rămâne o gravă problemă. Și mai gravă este încălcarea procedurilor prestabilite la înaintarea, examinarea și adoptarea proiectelor de legi cu încălcarea transparenței decizionale⁵¹. Un exemplu de eludare și încălcare gravă a procedurilor de transparență în procesul decizional îl servește adoptarea pe final de sesiune parlamentară primăvară – vară 2018 a Legii 180/2018 privind declararea voluntară și stimularea fiscală. Mai multe organizații neguvernamentale au semnat o notă de poziție⁵² în care au condamnat adoptarea legii de către Parlament și au cerut președintelui Republicii Moldova să nu o promulge. Proiectele au fost promovate cu neglijarea proceselor democratice și fără o expertiză tehnică riguroasă indispensabilă pentru astfel de reforme. Audieri publice la acest proiect nu au existat, iar procesul de lansare și validare a proiectului de Lege privind declararea voluntară și facilitarea fiscală s-a desfășurat în regim fulger, în condiții de netransparență și cu excluderea societății civile. Nu au fost organizate nici consultări publice, nici expertiza anticorupție nu a fost elaborată, deși este obligatorie potrivit Legii. Efortul Parlamentului în organizarea consultărilor publice nu este de natură să convingă că antrenarea publicului în procesul decizional parlamentar a devenit o practică real afirmată. Totuși, conform raportului Cancelariei de Stat, odată cu intrarea în vigoare a noii Legi cu privire la actele normative și asigurarea funcționalității Sistemului informațional e-Legislație, care are drept obiectiv facilitarea procesului de creație legislativă, traseul unui proiect de act normativ va fi public la toate etapele procesului legislativ (elaborare, avizare, expertizare, inclusiv sinteza obiecțiilor incluse în rapoartele de expertiză anticorupție pe marginea proiectelor), care vor fi concentrate într-un singur sistem, asigurându-se astfel transparență⁵³.

VI. TRANSPARENȚA ȘI INFORMAREA PUBLICULUI, PARTICIPAREA SOCIETĂȚII (ART. 10, 13)

Deși Republica Moldova dispune de cadrul legal necesar pentru **asigurarea participării cetățenilor la procesul decizional**, acesta însă nu funcționează eficient la nivel local, fapt constatat în Raportul de monitorizare "Guvernare locală deschisă pentru cetățeni activi și informați"⁵⁴. Potrivit acestuia, până în prezent există autorități publice locale care nu au pagini web oficiale unde să reflecte activitatea administrației publice locale și să informeze cetățenii despre treburile publice. Lipsa acestui instrument sau neutilizarea lui duce la diminuarea nivelului de transparență în activitatea APL. Mai mult, nu toate paginile web conțin compartimente speciale dedicate transparenței decizionale, iar cele care au astfel de compartimente în mare parte nu le completează cu informațiile cerute de legislație. În anul 2017 doar 28 % din consiliile municipale/raionale au raportat asigurarea publicării informației privind gestionarea patrimoniului entității publice, 14% din consiliile municipale/raionale au relatat despre publicarea informației privind atragerea și gestionarea asistenței externe, iar 40% din consiliile municipale/raionale au raportat publicarea pe paginile lor web oficiale a planurilor anuale și trimestriale de achiziții publice ale entităților publice⁵⁵. Totodată, marea majoritate a APL-urilor nu aduc la cunoștința publicului proiectele de decizii/dispoziții și materialele aferente acestora până la ședința autorității publice, iar sinteza recomandărilor formulate în urma consultărilor nu este adusă la cunoștința publică, părțile interesate fiind lipsite de posibilitatea de a cunoaște care din recomandări au fost acceptate sau respinse și motivul neacceptării lor. Majoritatea autorităților administrației publice locale nu a elaborat și aprobat reguli interne de informare, consultare și participare în procesul de elaborare și adoptare a deciziilor. Totodată, în pofida obligației de a plasa aceste reguli pe paginile web, nu toate autoritățile actualmente au realizat acest lucru⁵⁶. De asemenea, autoritățile administrației publice locale sunt restanțiere la întocmirea și aducerea la cunoștința publicului a rapoartelor privind transparența în procesul decizional.

Recomandări

- Asigurarea informării publicului la toate etapele procesului decizional, inclusiv după adoptarea deciziei, astfel încât să se vadă în ce măsură au fost luate în calcul propunerile și recomandările cetățenilor, organizațiilor nonguvernamentale, altor factori interesați;
- Asigurarea unui proces democratic, a transparenței decizionale și consultărilor publice largi cu rezervarea unor termene suficiente pentru reacții și opinii ale persoanelor și organizațiilor interesate;
- Întreprinderea măsurilor de construcție a paginilor web și completarea acestora cu informații relevante procesului de transparență decizională, care să reprezinte pentru APL-uri un instrument real și eficient de diseminare a informațiilor publice;
- Asigurarea accesului publicului larg la proiectele de decizii și la materialele aferente acestora prin publicarea obligatorie pe pagina web oficială a autorităților publice locale, care urmează să implementeze și să utilizeze instrumentele electronice și de e-guvernare, în vederea realizării cerințelor legale privind transparența în procesul decizional;
- Elaborarea și aprobarea propriilor reguli interne de informare, consultare și participare la procesul de elaborare și adoptare a deciziilor, în baza prevederilor legale existente;
- Întocmirea și aducerea la cunoștința publicului a rapoartelor anuale privind transparența în procesul decizional;
- Elaborarea mecanismelor de control și sancționare pentru nerespectarea transparenței decizionale.

ARTICOLUL 13

Participarea societății

1. Fiecare stat parte ia măsurile corespunzătoare, în limita mijloacelor sale și conform principiilor fundamentale ale dreptului său intern, pentru a favoriza participarea activă a persoanelor și a grupurilor care nu aparțin sectorului public, cum ar fi societatea civilă, organizațiile neguvernamentale și comunitățile de persoane, la prevenirea corupției și la lupta împotriva acestui fenomen, precum și pentru a sensibiliza mai mult publicul cu privire la existența, la cauzele și la gravitatea corupției și la amenințarea pe care acest fenomen o reprezintă. Această participare ar trebui consolidată prin măsuri constând în:
 - a) sporirea transparenței proceselor de decizie și promovarea participării publicului la aceste procese;
 - b) asigurarea accesului efectiv al publicului la informație;
 - c) întreprinderea de activități de informare a publicului pentru a-l provoca să nu tolereze corupția, precum și de programe de educare a publicului, în special în școli și universități;
 - d) respectarea, promovarea și protejarea libertății de cercetare, primire, publicare și difuzare a informațiilor privind corupția. Această libertate poate fi supusă la anumite restricții, care trebuie totuși să fie prevăzute de lege și necesare:
 - (i) respectului drepturilor sau reputației altuia;
 - (ii) protecției, securității naționale sau a ordinii publice ori a sănătății sau moralei publice.
2. Fiecare stat parte ia măsurile corespunzătoare pentru a veghea ca organismele de prevenire a corupției, competente, menționate în prezenta convenție, să fie cunoscute publicului și face ca ele să fie accesibile, astfel încât orice fapt susceptibil de a fi considerat o infracțiune, stabilită conform prezentei convenții, să le poată fi semnalat, inclusiv sub acoperirea anonimatului.

Este norma preluată de Republica Moldova?	Nivel legislativ	Nivel de aplicare	Argumentare/Comentarii
Da	Complet	Suficient	Articolul este preluat și transpus în legislația națională . Calificativele acordate relevă că, la nivel de politici declarate/asumate și legislație adoptată, Republica Moldova este în linie cu prevederile UNCAC, mai puțin, însă, în partea ce ține de aplicarea practică a acestor norme, care este afectată de unele deficiențe.

Constatări Raport de autoevaluare

În Raportul de autoevaluare s-a reținut că Republica Moldova este conformă complet normelor UNCAC statuate la art. 13, fiind invocate prevederile și unele documente de politici și legislație adoptate, precum și anumite date statistice privind sesiunile de instruire dezvoltate pe această filieră. Raportul de autoevaluare face doar referință la aceste documente, fără a scoate în evidență constatările din ele.

Constatări CAPC

Reglementările naționale privind **accesul la informație și ale activității mass-media**, în bună parte, răspund celor mai bune practici internaționale. Totuși, ele nu sunt nici suficiente, nici eficiente. O retrospectivă a mai multor studii și cercetări efectuate în ultimii ani a permis scoaterea în relief a unor lacune ce necesită remediere, inclusiv intervenția frecventă și, uneori, inadecvată în conținutul legilor în vigoare, fapt ce dinamitează stabilitatea necesară cadrului juridic⁵⁷.

Un studiu⁵⁸ realizat de Centrul de Politici și Reforme demonstrează că realizarea dreptului la informație este destul de problematică. Potrivit acestuia, doar la 43% din solicitările transmise, conform Legii cu privire la accesul la informație, autoritățile au oferit un răspuns. În cazul a 28% dintre solicitări autorii studiului au primit răspuns exact în ultima zi al termenului prescris, iar la 14,3% din solicitări s-au obținut răspunsuri cu depășirea termenului prevăzut de lege. Aproximativ o treime din solicitări nu au fost satisfăcute de autorități. Cel mai frecvent, funcționarii refuză să ofere informațiile solicitate sub pretextul protejării secretului de stat, al secretului comercial sau al datelor cu caracter personal. Deseori informațiile sunt prezentate cu întârziere, răspunsurile fiind formale sau incomplete, procedura de solicitare a informațiilor fiind excesiv de birocratizată. A mai fost atestată lipsa informațiilor de interes public pe paginile web ale autorităților sau menținerea unor informații care nu mai sunt actuale, atitudinea negativă față de solicitanții de informații și/sau pasarea responsabilității de la o instituție la alta. Totodată, funcționarii de la mai multe instituții publice deseori aplică (intenționat sau din necunoașterea prevederilor cadrului legislativ) Legea cu privire la petiționare și nu Legea privind accesul la informație. Astfel, în cazul în care o solicitare de informație este tratată drept o petiție, termenul de examinare este de 30 de zile lucrătoare și nu de 15 zile cum o cere Legea privind accesul la informație. De asemenea, legislația privind petiționarea este utilizată pentru respingerea cererii, din motiv că aceasta nu ar fi conformă rigorilor birocratice ale unei petiții (de exemplu, în cazul expedierii unei solicitări de informații prin poșta electronică, aceasta va trebui să corespundă cerințelor față de documentul electronic, inclusiv aplicarea semnăturii digitale). Din aceste considerente, este foarte important să fie aplicate prevederile corespunzătoare ale cadrului legal existent⁵⁹.

O altă organizație non-guvernamentală, Juriștii pentru Drepturile Omului, care promovează standardele internaționale în domeniul drepturilor omului, inclusiv prin preluarea cazurilor de litigare strategică privind accesul la informație, a constatat/depistat anumite erori în aplicarea și/sau interpretarea actelor normative incidente, în special: confundarea dreptului de acces la informațiile de interes public cu dreptul de acces la alte categorii de informații; calificarea incorectă a subiectelor Legii privind accesul la informații; interpretarea abuzivă a prevederilor Legii privind protecția datelor cu caracter personal; delimitarea informației oficiale cu accesibilitate restricționată de informația pasibilă furnizării; constatarea încălcării prevederilor legale enunțate, în particular, datorită aplicării cu exces de zel a prevederilor legale ce țin de protecția datelor cu caracter personal și a celor cu caracter comercial sau furnizării informației neadecvate. Pe parcursul mai multor ani, organizația a chemat în instanța de judecată mai multe instituții publice pentru a le obliga să furnizeze informațiile solicitate⁶⁰ și a contribui la realizarea schimbărilor sistemice în societate, care să depășească remediile individualizate și să implice schimbări structurale prin preluarea cazurilor de litigare strategică, unde accesul la informație de interes public este obstrucționat în mod nejustificat.

Deși din anul 2007, odată cu aprobarea Legii cu privire la protecția datelor cu caracter personal, Republica Moldova a instituit un drept modern – dreptul la protecția datelor cu caracter personal, care constituie derivata dreptului constituțional la inviolabilitatea vieții intime, familiale și private, în ultima perioadă, unii funcționari publici sau persoane care gestionează activități publice au utilizat aceste principii de drept inerente ființei umane excesiv, denaturat și în detrimentul interesului public atunci când acesta prevala în raport cu dreptul persoanei la viața privată. Astfel, mass-media, organizațiile obștești, dar și simpli cetățeni reclamau în nenumărate rânduri interpretarea abuzivă și depășită atunci când informația de interes public consemna date cu caracter personal. Refuzurile se limitau la un argument standard, însă lipsit de efect juridic, precum că accesul este limitat pe motiv că ar constitui date cu caracter personal.

VI. TRANSPARENȚA ȘI INFORMAREA PUBLICULUI, PARTICIPAREA SOCIETĂȚII (ART. 10, 13)

Avocatul Poporului, în raportul anual pentru 2017⁶¹, a atras atenția autorităților publice asupra obligativității respectării de către funcționarii publici a atribuțiilor lor în procesul de **furnizare a informațiilor de interes public**, în corespundere cu normele legale, deoarece, frecvent, prin birocrație, nepăsare și lipsa de responsabilitate, este îngădit dreptul la informație. În Raportul anual pentru 2016, Avocatul Poporului menționa faptul amendării Codului contravențional în sensul înăsprii pedepselor pentru încălcarea legislației privind accesul la informație sau a celei cu privire la petiționare. Potrivit datelor furnizate de Ministerul Afacerilor Interne, în anul 2017 au fost întocmite 140 de procese verbale pentru încălcarea legislației privind accesul la informație. 101 persoane au fost sancționate, în 76 de cazuri – au fost achitate amenzi, 14 cauze au fost expediate în adresa Uniunii Naționale a Executorilor Judecătorești și alte 13 au fost clasate de instanța de judecată. În același timp, pentru prezentarea unui răspuns cu date eronate, au fost întocmite 4 procese-verbale⁶². La nivel local, de exemplu, în cadrul Consiliului Municipal Chișinău au fost înregistrate 19 contestații, depuse în instanța de judecată pe parcursul anului 2017, împotriva refuzului autorității de a oferi acces la informații. Drept urmare, de către instanța de judecată au fost emise 10 hotărâri privind obligarea autorității publice de a oferi informațiile solicitate inițial⁶³.

În 2016 Republica Moldova a fost evaluată pentru a doua oară în cadrul Evaluării Periodice Universale (EPU), acceptând implementarea a 175 de recomandări din totalul de 209 recomandări primite din partea a 75 de state. De asemenea, a fost formulat un angajament oficial la nivel de țară în vederea elaborării unui nou Plan Național în domeniul Drepturilor Omului și realizarea lui în practică. Printre recomandările înaintate autorităților Republicii Moldova în domeniul mass-media au fost să asigure dreptul la informare și libertatea exprimării prin: crearea unui mediu favorabil de activitate pentru jurnaliști și instituțiile media; asigurarea libertății de exprimare online și offline; reducerea monopolizării excesive a instituțiilor media; asigurarea pluralismului media și independenței presei. Recomandările acceptate urmează a fi implementate până în anul 2021, când autoritățile Republicii Moldova vor fi din nou evaluate, în cadrul ONU, de comunitatea internațională în cadrul celui de al 3-lea ciclu al EPU.

Referitor la transparența în procesul decizional și participarea publicului la acest proces, a se vedea constatările și recomandările efectuate la art.10.

Recomandări

- Asigurarea elaborării unui cadru juridic suficient și eficient de valorificare a dreptului la informație;
- Elaborarea instrumentelor și metodologiilor necesare pentru asigurarea dreptului la informație;
- Excluderea interpretărilor eronate ale noțiunilor fundamentale care reglementează accesul la informații;
- Asigurarea unui echilibru între dreptul la protecția datelor cu caracter personal și dreptul la libertatea de exprimare și de informare;
- Excluderea situațiilor de interpretare eronată a dreptului la protecția datelor cu caracter personal în raport cu asigurarea dreptului la informație și dreptului la libertatea de exprimare;
- Asigurarea publicării de către autoritățile publice pe paginile lor web oficiale a tuturor informațiilor de interes public care vizează interesele cetățenilor;
- Informarea funcționarilor responsabili pentru efectuarea procedurilor de furnizare a informațiilor oficiale despre sancțiunile aplicate în caz de nerespectare a prevederilor Legii privind accesul la informații și a normelor de plasare a informațiilor pe site-urile instituțiilor publice;
- Asigurarea instruirii funcționarilor în domeniul accesului la informație, în scopul aplicării eficiente a Legii privind accesul la informație.

VII. MĂSURILE PREVENTIVE PRIVIND JUDECĂTORII ȘI SERVICIILE DE URMĂRIRE (ART. 11)

ARTICOLUL 11

Măsuri privind judecătorii și serviciile de urmărire

1. Ținând seama de independența magistraților și de rolul lor fundamental în lupta împotriva corupției, fiecare stat parte ia, conform principiilor fundamentale ale sistemului său juridic, măsuri pentru a consolida integritatea lor și pentru a preveni posibilitățile de a-i corupe, fără a le prejudicia independența. Aceste măsuri pot cuprinde reguli privind comportamentul lor.
2. Măsuri în același sens, ca și cele luate în aplicarea paragrafului 1 al prezentului articol, pot fi instituite și aplicate în cadrul serviciilor de urmărire în statele părți în care acestea formează un corp distinct, dar care se bucură de o independență asemănătoare celei a judecătorilor.

Este norma preluată de Republica Moldova?	Nivel legislativ	Nivel de aplicare	Argumentare/Comentarii
Da	Complet	Insuficient	Articolul este preluat și transpus în legislația națională . Calificativele acordate relevă că, la nivel de legislație adoptată, Republica Moldova este în linie cu prevederile UNCAC, mai puțin, însă, în partea ce ține de aplicarea practică a acestor norme, care este afectată de curențe. În unele situații aceste norme chiar nu sunt aplicate.

Constatări Raport de autoevaluare

În Raportul de autoevaluare s-a reținut că Republica Moldova este conformă complet normelor UNCAC statuate la art. 11, fiind invocate prevederile și principiile documentelor de politici și legislației aprobate în acest sens, precum și unele rapoarte, studii și sondajele dezvoltate pe această filieră. Totuși, Raportul de autoevaluare face doar referință la aceste documente, fără a scoate în evidență constatările din ele.

Constatări CAPC

Asigurarea integrității în cadrul sectorului justiției, implicit a judecătorilor și procurorilor, reprezintă una dintre marile provocări pentru Republica Moldova. Odată cu adoptarea în 2011 a [Strategiei pentru reforma sectorului justiției pentru anii 2011-2015](#) au fost setate un șir de acțiuni prioritare menite să asigure instituirea și aplicarea la nivel legislativ și de practici a instrumentelor de asigurare a integrității și prevenire a comportamentului coruptibil al reprezentanților sectorului justiției. *Inter alia*, documentul de politici a prevăzut consolidarea sau instituirea unor noi măsuri anticorupție privind: accesul în funcții și evaluarea performanțelor procurorilor și judecătorilor; verificarea titularilor și a candidaților la funcțiile de judecător/procuror; testarea la poligraf; declararea și controlul averii și intereselor personale; testarea integrității profesionale, inclusiv declararea influențelor nepotrivite; declararea comunicării interzise; declararea cadourilor; avertizarea de integritate; liniile telefonice

anticorupție; distribuirea aleatorie a dosarelor în instanțele judecătorești etc. Totodată SRSJ a vizat și consolidarea mecanismelor de răspundere disciplinară, precum și instituirea unor mecanisme de depistare și reacție la abaterile etice ale actorilor din sector. La expirarea termenului de implementare a SRSJ, un [studiu](#) al societății civile privind nivelul de implementare a politicilor instrumentelor anticorupție în cadrul sistemului judecătoresc a demonstrat că gradul de aplicare și eficiența lor sunt minime. Din cele 9 instrumente monitorizate⁶⁴ niciunul nu a avut un scor de implementare maxim, care să acopere ambele dimensiuni: legislativ și practic. 3 instrumente anticorupție nu cunosc o aplicare practică în cadrul sistemului judecătoresc: a) testarea la poligraf; b) declararea comunicării interzise; c) avertizorii de integritate.

CSM, aparent, a depus eforturi pentru a construi un sistem de reacție adecvată la abaterile etice ale judecătorilor, odată ce acestea au fost scoase de sub incidența sistemului răspunderii disciplinare. Totuși, acest sistem este nefuncțional până în prezent, inclusiv din cauza unor abordări contradictorii în cadrul CSM, regulamentul⁶⁵ la subiect fiind modificat conceptual la câteva luni de la adoptare. Mai mult, constituirea [Comisiei de etică pentru judecători în cadrul CSM](#) a suscitat o serie de critici din partea societății civile și mass-media, în componența Comisiei fiind incluși unii membri ai CSM cu reputație reprobabilă și antecedente de integritate⁶⁶. Raportul de evaluare a Republicii Moldova de către GRECO în cadrul celui de-al IV-lea ciclu de evaluare⁶⁷ a menționat inclusiv faptul că *“conștientizarea regulilor de etică și integritate în rândul judecătorilor trebuie să fie sporită, iar regulile privind cadourile și alte avantaje trebuie aplicate în mod corespunzător”*.

Problema critică a sistemului judiciar, dar și a procuraturii, rămâne încrederea publicului în aceste instituții. [Cercetarea Freedom House “Integritatea în justiție: realizări, provocări, perspective”](#)⁶⁸ prezintă un șir de date statistice potrivit cărora încrederea în justiție, dar și percepțiile despre integritatea sectorului per ansamblu atestă involuții. [Un ultim Sondaj din 2018](#)⁶⁹ arată că fenomenul corupției este prezent în rândurile judecătorilor, cota respectivă fiind în creștere pentru persoanele care au intrat în contact cu sistemul justiției: 83%. Totodată, 13% din cei care au interacționat cu justiția afirmă că au oferit în timpul procesului de judecată bani/cadouri, iar 24% afirmă că asemenea favoruri și avantaje necuvenite le-au fost solicitate (fără, însă, a fi oferite).

Odată cu restrângerea imunității judecătorilor în 2012 a crescut și numărul dosarelor penale intentate în privința acestora. “Recordul” a fost atins în 2016, când 21 de judecători au devenit subiecți ai investigațiilor penale ale CNA pentru infracțiunile de corupție săvârșite. Cu referire la procurori, de asemenea, numărul dosarelor de corupție în privința și cu implicarea lor, de asemenea, pare a fi în creștere de la an la an.

Funcționarea sistemului distribuirii aleatorii a dosarelor⁷⁰, publicitatea ședințelor de judecată și publicarea hotărârilor instanțelor de judecată, de asemenea, au fost marcate de involuții. Anonimizarea hotărârilor judecătorești, adică excluderea numelor, dar și a altor date cu caracter personal din textul hotărârilor judecătorești, a devenit subiectul dezbaterilor publice în Republica Moldova la începutul anului 2017, atunci când atât practica anonimizării, cât și scoaterea opțiunii de căutare după numele persoanei de pe portalul instanțelor de judecată au devenit subiectul controverselor, stârnind nemulțumirea jurnaliștilor, organizațiilor societății civile, dar și a actorilor din sectorul justiției⁷¹.

SRSJ a acoperit și reforma sistemului procuraturii, o reformă care s-a derulat cu mai multe impedimente, inclusiv de ordin politic și care a generat unele suspiciuni în societate⁷². Construirea sistemului reformat al procuraturii a urmărit îndeaproape formula aplicată pentru sistemul judecătoresc, inclusiv prin replicarea garanțiilor de independență similare, precum și a procedurilor de accesare în funcții și evaluare a performanțelor. A fost aprobat și Codul de etică al procurorilor, doar că sancționarea abaterilor etice face parte din sistemul disciplinar, abaterile fiind examinate de aceeași [comisie – de etică și disciplină](#). Nu există date statistice în rapoartele comisiei care să reflecte categoriile abaterilor etice săvârșite de procurori și sancțiunile aplicate.

VII. MĂSURILE PREVENTIVE PRIVIND JUDECĂTORII ȘI SERVICIILE DE URMĂRIRE (ART. 11)**Recomandări**

- Garantarea și respectarea condițiilor de transparență în activitatea autorităților din sectorul justiției;
- Oferirea unor reacții adecvate și prompte la semnalele privind problemele de integritate ale reprezentanților sectorului, asigurarea ireversibilității survenirii răspunderii și asanării pe interior;
- Punerea în aplicare efectivă a prevederilor legale privind selecția și cariera judecătorilor și procurorilor, asigurarea corectării criteriilor de evaluare și selecție, în cazul în care acestea nu sunt relevante și pertinente, motivarea deciziilor și asigurarea continuă a transparenței tuturor etapelor și deciziilor;
- Consolidarea mecanismelor de investigare și remediere a abaterilor etice în cadrul instituțiilor din sectorul justiției, inclusiv se va asigura ca existentele coduri de conduită și etica profesională sunt comunicate efectiv tuturor judecătorilor și procurorilor și sunt completate cu îndrumări scrise privind aspectele etice - inclusiv explicații, orientări pentru interpretare și exemple concrete - și actualizate periodic.

VIII. PREVENIREA CORUPȚIEI ÎN SECTORUL PRIVAT (ART. 12)

ARTICOLUL 12

Sectorul privat

1. Fiecare stat parte ia, conform principiilor fundamentale ale dreptului său intern, măsuri pentru prevenirea corupției implicând sectorul privat, întărirea normelor de contabilitate și audit în sectorul privat și, dacă este cazul, prevederea de sancțiuni civile, administrative sau penale eficiente, proporționate și punitive, în caz de nerespectare a acestor măsuri.
2. Măsurile care permit atingerea acestor obiective pot include, în special:
 - a) promovarea cooperării între serviciile de investigații și de reprimare și instituțiile private vizate;
 - b) promovarea elaborării de norme și proceduri pentru apărarea integrității instituțiilor private vizate, inclusiv coduri de conduită pentru ca întreprinderile și toate profesiile interesate să-și exercite activitățile în mod corect, onorabil și adecvat, pentru a preveni conflictele de interese și pentru a încuraja aplicarea bunelor practici comerciale de către întreprinderi între ele, precum și în relațiile lor contractuale cu statul;
 - c) promovarea transparenței între entitățile private, inclusiv, dacă este cazul, a măsurilor privind identitatea persoanelor fizice și juridice implicate în înființarea și în gestiunea societăților;
 - d) prevenirea folosirii improprii a procedurilor de reglementare a entităților private, inclusiv a procedurilor privind subvențiile și licențele acordate de către autoritățile publice pentru activități comerciale;
 - e) prevenirea conflictelor de interes prin impunerea, după caz, și pentru o perioadă rezonabilă, de restricții în exercitarea activităților profesionale de către foștii agenți publici sau la angajarea de către sectorul privat a agenților publici după demisia sau pensionarea acestora, atunci când respectivele activități și respectiva angajare sunt direct legate de funcțiile pe care acești foști agenți publici le exercitau sau le supervizau când erau în funcție;
 - f) aplicarea la întreprinderile private, ținând seama de structura și de mărimea lor, de norme de audit intern suficiente pentru a facilita prevenirea și descoperirea actelor de corupție și supunerea evidențelor și declarațiilor financiare solicitate de aceste întreprinderi private la proceduri corespunzătoare de audit și de certificare.
3. Cu scopul de a preveni corupția, fiecare stat parte ia măsurile necesare, conform legilor și reglementărilor sale interne privind ținerea de registre și evidențe contabile, publicarea de informații despre declarațiile financiare și normele de contabilitate și de audit, pentru a interzice ca actele următoare să fie îndeplinite în scopul de a săvârși oricare dintre infracțiunile stabilite conform prezentei convenții:
 - a) stabilirea de evidențe în afara registrelor;
 - b) operațiunile în afara registrelor sau insuficient identificate;
 - c) înregistrarea de cheltuieli inexistente;
 - d) înregistrarea de elemente de pasiv al căror obiect nu este concret identificat;
 - e) utilizarea de documente false; și
 - f) distrugerea intenționată de documente contabile, atunci când legea nu o prevede.

4. Fiecare stat parte refuză deductibilitatea fiscală a cheltuielilor care constituie mită, al căror vărsământ este unul dintre elementele constitutive ale infracțiunilor stabilite conform art. 15 și 16 din prezenta convenție și, dacă este cazul, al altor cheltuieli efectuate în scopul corupției.

Este norma preluată de Republica Moldova?	Nivel legislativ	Nivel de aplicare	Argumentare/Comentarii
Da	Parțial	Insuficient	Articolul este preluat și transpus parțial în legislația națională, iar aplicarea practică a acestor norme este afectată de carențe.

Constatări Raport de autoevaluare

În Raportul de autoevaluare s-a reținut că Republica Moldova este conformă normelor UNCAC statuate la art. 12, fiind invocate prevederile legislației aprobate în acest sens, precum și rapoartele, studiile și sondajele dezvoltate pe această filieră.

Constatări CAPC

Până în anul 2017, corupția în sectorul privat nu a fost abordată de o manieră sistemică de legislația Republicii Moldova, corupția fiind privită doar ca un viciu al sectorului public și doar unele reglementări separate care criminalizează corupția în sectorul privat se regăseau în Codul penal (capitolul XVI) și în prevederile normative referitoare la standardele de contabilitate și normele de audit intern (doar în privința societăților pe acțiuni). Odată cu adoptarea SNIA și a Legii integrității 82/2017 a fost oferită o nouă abordare, la nivel de politici și legislație fiind recunoscută problema corupției în sectorul privat, în special în conexiunea lui cu sectorul public.

Studiul [Combaterea corupției în Moldova: Ce poate face business-ul?](#)⁷³, în procesul de elaborare a căruia au fost realizate sondaje, precum și focus-grupuri cu reprezentanții sectorului privat, prezintă optica mediului de business care a recunoscut faptul că *"practica elaborării și implementării programelor și instrumentelor anticorupție în sectorul privat nu este uzuală pentru antreprenorii din Republica Moldova. Companiile nu au proceduri prin care să fie prevenită și sancționată mita, nu au elaborate un Cod/Ghid intern de etică în afaceri pentru angajații săi, nu aplică norme de audit suficiente pentru a facilita prevenirea și descoperirea actelor de corupție. [...] Informațiile despre companiile din Republica Moldova trebuie să fie transparente, în mod special trebuie raportate activitățile cu risc sporit de corupție"*.

[Raportul de evaluare a conformității sistemului național anticorupție al Republicii Moldova la principalele standarde internaționale în domeniul combaterii corupției și integrității în sectorul privat](#)⁷⁴ a prezentat o analiză detaliată a conformității legislației și practicilor naționale în raport cu prevederile art. 12 UNCAC. Au fost evidențiate un șir de prevederi care nu au fost preluate în cadrul normativ și practicile din Republica Moldova, în special în partea ce ține de: aprobarea și aplicarea codurilor de conduită în cadrul sectorului privat; aprobarea și aplicarea regulilor de audit intern, precum și aplicarea bunelor practici comerciale de către întreprinderi și între ele. Deși SNIA a inclus mai multe acțiuni pe partea ce ține de asigurarea integrității în cadrul sectorului privat, Raportul privind implementarea acțiunilor SNIA în anul 2017⁷⁵ arată că există riscul lipsei *voinței sectorului privat de a-și asuma angajamente în vederea sporirii rezistenței la riscuri de corupție. Acest fapt duce la necesitatea consolidării eforturilor atât a sectorului public și privat, cât și a celui asociativ, pentru sporirea transparenței relațiilor sectorului privat cu sectorul public (acțiuni nr. 1, 2).*

VIII. PREVENIREA CORUPȚIEI ÎN SECTORUL PRIVAT (ART. 12)

Pachetul de legi adoptat în vara anului 2018⁷⁶ care, potrivit autorităților, și-a propus să decongestioneze mediul de afaceri, să scoată presiunea organelor de drept asupra mediului de business, precum și să stimuleze fiscal antreprenorii a fost privit de societatea civilă, mass-media și comunitatea partenerilor de dezvoltare ca un mesaj distorsionat adresat mediului privat. Or, marea parte a prevederilor acestor legi a fost orientată spre absolvirea de răspundere, sistarea controalelor Serviciului fiscal pe perioada "stimulării fiscale" etc., prevederi care încurajează sectorul privat să eludeze legile, să nu construiască un sistem intern care ar promova principiile de integritate, fiind sigur că va putea beneficia de clemența statului.

Recomandări

- Crearea unor parteneriate dintre autoritățile publice anticorupție și sectorul privat;
- Elaborarea și promovarea unei campanii de informare și sensibilizare privind modalitățile manifestării corupției în sectorul privat și riscurile pe care le comportă;
- Elaborarea unui sistem de promovare a eticii în afaceri și a standardelor anticorupție pentru sectorul privat, inclusiv examinarea necesității elaborării unui plan comun dintre autorități și sectorul privat;
- Încurajarea sectorului privat să adopte și să aplice codurile de conduită, inclusiv examinarea posibilității adaptării codurilor la necesitățile întreprinderilor mici.

IX. PREVENIREA SPĂLĂRII BANILOR (ART. 14)

ARTICOLUL 14

Măsuri de prevenire a spălării banilor

1. Fiecare stat parte:
 - a) instituie un regim intern complet de reglementare și de control al băncilor și instituțiilor financiare nebancale, inclusiv al persoanelor fizice ori juridice care prestează servicii formale sau informale de transmitere de fonduri ori valori, precum și, dacă este cazul, al altor entități în mod special expuse la spălarea banilor, în limitele competenței sale, cu scopul de a descuraja și de a descoperi toate formele de spălare a banilor. Acest regim pune accentul pe exigențele în materia identificării clienților și, dacă este cazul, a beneficiarilor economici, pe înregistrarea operațiunilor și pe declararea operațiunilor suspecte;
 - b) se asigură, fără a aduce atingere art. 46 din prezenta convenție, că autoritățile administrative, de reglementare, de investigații și de reprimare și altele însărcinate cu lupta împotriva spălării banilor (inclusiv, în cazul în care dreptul său intern o prevede, autoritățile judiciare) sunt în măsură să coopereze și să schimbe informații la nivel național și internațional, în condițiile definite de dreptul său intern și, în acest scop, urmărește crearea unui serviciu de informare financiar, având atribuția de centru național de colectare, analiză și difuzare a informațiilor privind eventualele operațiuni de spălare a banilor.
2. Statele părți urmăresc să pună în aplicare măsuri realizabile de investigații și de supraveghere a mișcării transfrontaliere a speciilor și titlurilor negociabile corespunzătoare, permițând, sub rezerva garanțiilor, asigurarea unei utilizări corecte a informațiilor și fără a împiedica în nici un fel circulația capitalurilor licite. De asemenea, particularii sau întreprinderile pot fi obligați să semnaleze transferurile transfrontaliere de cantități importante de specii și titluri negociabile corespunzătoare.
3. Statele părți urmăresc punerea în aplicare a măsurilor corespunzătoare și realizabile pentru a solicita instituțiilor financiare, inclusiv societăților de transfer de fonduri:
 - a) să consemneze, pe formulare și în mesaje privind transferurile electronice de fonduri, informații exacte și utile despre cel care a emis ordinul;
 - b) să păstreze aceste informații pe întreg parcursul lanțului de plată; și
 - c) să exercite o sporită supraveghere asupra transferurilor de fonduri neînsoțite de informații complete privind cel care a emis ordinul.
4. Atunci când instituie un regim intern de reglementare și de control în baza prezentului articol și fără a aduce atingere oricărui alt articol din prezenta convenție, statele părți sunt invitate să se inspire din inițiativele pertinente luate de către organizațiile regionale, interregionale și multilaterale în lupta împotriva spălării banilor.
5. Statele părți se străduiesc să dezvolte și să promoveze cooperarea mondială, regională, subregională și bilaterală dintre autoritățile judiciare, serviciile de investigații și de reprimare și autoritățile de reglementare financiară, în vederea luptei împotriva spălării banilor.

Este norma preluată de Republica Moldova?	Nivel legislativ	Nivel de aplicare	Argumentare/Comentarii
Da	Complet	Suficient	Articolul este preluat și transpus în legislația națională , dar aplicarea practică a acestor norme este afectată de curențe.

Constatări Raport de autoevaluare

În Raportul de autoevaluare s-a reținut că Republica Moldova este conformă normelor UNCAC statuate la art. 14, fiind invocate prevederile legislației aprobate în acest sens.

Constatări CAPC

Legislația privind prevenirea și combaterea spălării banilor a fost revizuită substanțial la finele anului 2017, pentru a fi adusă în corespundere cu noua Directivă a Uniunii Europene 2015/849 privind prevenirea utilizării sistemului financiar în scopul spălării banilor sau finanțării terorismului. Noua Lege, 308/2017⁷⁷, cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, a fortificat sistemul preventiv în domeniu, reglementând de o manieră detaliată lanțul entităților raportoare, măsurile de precauție privind clienții și cele de identificare a beneficiarilor efectivi, așa cum cere art. 14 alin. (1) al UNCAC. Afară de Legea 308/2017, SPCSB a elaborat și aprobat un set de acte subordonate legii⁷⁸ care urmărește aceleași scopuri. La rândul său, BNM a elaborat mai multe regulamente, instrucțiuni și recomandări, dar care preponderent sunt emise cu referință la legea veche a spălării banilor. Trebuie remarcat faptul că și legislația anterioară conținea prevederi suficient de consistente privind prevenția spălării banilor, dar, în pofida acestor reglementări și a existenței unui lanț de instituții specializate cu funcții de control și supraveghere, în perioada 2010-2015 au avut loc mai multe evenimente nefaste din perspectiva prevenției și reacției adecvate la acțiunile de spălare a banilor: așa numitul **"Laundromat" și fraudele de la Banca de Economii**. Potrivit unei cercetări a Expert Group, "în perioada anilor 2010 – 2014, prin sectorul bancar autohton au fost tranzitate circa 20 mlrd. USD proveniți din Federația Rusă, fapt ce a transformat Republica Moldova într-un vehicul de spălare a banilor de proveniență ilicită și transferare ulterioară către state de destinație. [...] Implicarea unor persoane expuse politic, corupție la nivel înalt, mijloace financiare obținute fraudulos sau utilizarea unor entități off-shor sunt doar cele mai importante elemente care au permis crearea și activarea unor mecanisme complexe de spălare a banilor utilizând sistemul bancar național".⁷⁹ Se pare că noul cadru normativ din 2017 urma să creeze și să amplifice sistemul de reacționare la asemenea evenimente. Însă, în paralel cu noua Lege a spălării banilor și ulterior adoptării acesteia, au fost promovate și adoptate câteva legi care, aparent, pot cataliza fenomenul spălării banilor. Este vorba despre legile cu privire la;

- **Programul cetățenie prin investiții**⁸⁰, care oferă posibilitatea obținerii cetățeniei Republicii Moldova în schimbul unor investiții. Potrivit experților naționali⁸¹, această lege reprezintă un pericol iminent și direct la adresa securității țării. Asemenea programe sunt caracteristice paradisurilor fiscale sau zonelor off-shore care, de cele mai multe ori, se abțin de la implementarea standardelor internaționale de transparență și dezvăluire a informațiilor, iar plasarea investițiilor în sectorul imobiliar reprezintă principalul mecanism de integrare a fondurilor rezultate din spălarea banilor la nivel mondial;
- **Legea declarării voluntare și stimulării fiscale**⁸², adoptată de Parlament în vara anului 2018, prevede că persoanele care dețin de facto bunuri, dar care anterior au înregistrat juridic dreptul de proprietate pe numele unei alte persoane (proprietarul nominal), își pot declara aceste bunuri, ca și pe cele declarate anterior la valori reduse, în schimbul achitării unei taxe la bugetul de stat în volum de 3%. Prevederea legii în ceea ce ține de interzicerea organelor fiscale de a efectua controlul corectitudinii calculării și

achitării impozitelor și altor taxe pentru perioada supusă amnistiei fiscale creează posibilitatea legalizării unor sume ilicite de bani.

- **Decriminalizarea unui șir de infracțiuni**, ai căror subiecți sunt agenții economici, care vor putea fi absolviți de pedeapsa penală în schimbul achitării unei sume duble a prejudiciului cauzat prin infracțiune.

Recomandări

- Definirea unor proceduri clare de identificare a riscurilor și coordonare pe intern – instituțiile financiare trebui să aloce resurse suficiente pentru promovarea unor programe anticorupție și de prevenire a spălării banilor;
- Aplicarea unor măsuri preventive adecvate de identificare a clienților, în mod special a beneficiarilor efectivi;
- Identificarea și gestionarea specială a relațiilor cu persoanele expuse politic – urmare a statutului și influenței politice pe care o comportă anumite persoane, riscul implicării acestora în spălare de bani este mult mai ridicat;
- Păstrarea și schimbul de informații cu instituțiile responsabile în domeniu – fiind entități raportoare, instituțiile financiare trebuie să se asigure de existența unor proceduri clare și rapide de diseminare a informațiilor susceptibile de spălare a banilor către instituțiile responsabile;
- Facilitarea cooperării transfrontaliere – la nivel internațional, statele trebuie să se asigure de existența unor acorduri privind schimbul rapid de informații privind relațiile dintre instituțiile financiare.

X. RECUPERAREA BUNURILOR (CAPITOLUL V UNCAC)

X.1. Prevenirea și descoperirea transferurilor produsului infracțiunii (art. 52)

ARTICOLUL 52

Prevenirea și descoperirea transferurilor produsului infracțiunii

1. Fără a aduce atingere art. 14 din prezenta convenție, fiecare stat parte ia, conform dreptului său intern, măsurile necesare pentru ca instituțiile financiare aparținând jurisdicției sale să fie obligate să verifice identitatea clienților și să ia măsuri rezonabile pentru a determina identitatea beneficiarilor fondurilor depuse în conturi mari, precum și de a supune la o supraveghere sporită conturile pe care persoane care exercită sau au exercitat funcții publice importante și membrii familiilor lor și anturajul lor caută să le deschidă sau să le dețină direct ori caută să le deschidă sau să le dețină printr-un intermediar. Această supraveghere este rezonabil concepută pentru a descoperi operațiunile suspecte, cu scopul de a le semnală autorităților competente, și nu ar trebui interpretate ca un mijloc de descurajare a instituțiilor financiare - sau de a le interzice- să întrețină relații de afaceri cu clienți legitimi.
2. În scopul de a facilita aplicarea măsurilor prevăzute la paragraful 1 al prezentului articol, fiecare stat parte, conform dreptului său intern și inspirându-se din inițiativele pertinente luate de organizațiile regionale, interregionale în lupta împotriva spălării banilor:
 - a) publică liniile directoare privind tipurile de persoane fizice sau juridice asupra conturilor cărora instituțiile financiare aparținând jurisdicției sale ar trebui să exercite o supraveghere sporită, tipurile de cont și de operațiuni la care ar trebui să acorde o atenție specială, precum și măsurile ce trebuie luate privind deschiderea unor astfel de conturi, administrarea lor și înregistrarea operațiunilor; și
 - b) dacă este cazul, notifică instituțiilor financiare ce țin de jurisdicția sa, la cererea unui alt stat parte sau din proprie inițiativă, identitatea persoanelor fizice și juridice ale căror conturi ar trebui supravegheate mai strict, în plus față de persoanele pe care instituțiile financiare vor putea altfel să le identifice.
3. În contextul lit. a) a paragrafului 2 al prezentului articol, fiecare stat parte aplică măsuri pentru ca instituțiile sale financiare să țină evidențe corespunzătoare pe o durată potrivită, conturi și operațiuni implicând persoanele menționate la paragraful 1 al prezentului articol, evidențe care ar trebui să conțină, cel puțin, informații asupra identității clientului, precum și, în măsura posibilului, asupra beneficiarului.
4. În scopul prevenirii și descoperirii transferurilor de bunuri dobândite ilicit, provenind din infracțiunile stabilite conform prezentei convenții, fiecare stat parte aplică măsurile corespunzătoare și eficiente pentru a împiedica, cu ajutorul organismelor sale de reglementare și de control, stabilirea băncilor care nu au prezență fizică și care nu sunt afiliate unui grup financiar reglementat. În plus, statele părți pot pretinde instituțiilor lor financiare să refuze stabilirea sau să urmărească relațiile bancare corespunzătoare cu astfel de instituții și să evite să stabilească relații cu instituții financiare străine care permit utilizarea conturilor lor de către bănci care nu au prezență fizică și care nu sunt afiliate unui grup financiar reglementat.
5. Fiecare stat parte are în vedere stabilirea, conform dreptului său intern, pentru agenții publici corespunzători, de sisteme eficiente de divulgare a informației financiare și prevede sancțiuni corespunzătoare

în cazul încălcării. Fiecare stat parte urmărește, de asemenea, să ia măsurile necesare pentru a permite autorităților sale competente să împărtășească această informație cu autoritățile competente ale altor state părți atunci când acestea o solicită pentru ancheta asupra bunurilor dobândite ilicit, pentru a le reclama și a le recupera.

6. Fiecare stat parte urmărește să ia, conform dreptului său intern, măsurile necesare pentru ca agenții săi publici corespunzători având un drept ori o delegație de semnătură sau orice altă împuternicire asupra unui cont financiar domiciliat într-o altă țară străină să fie obligați să o semnaleze autorităților competente și să păstreze evidențele corespunzătoare acestor conturi. Fiecare stat parte prevede, de asemenea, sancțiuni corespunzătoare în cazul încălcării acestei obligații.

Este norma preluată de Republica Moldova?	Nivel legislativ	Nivel de aplicare	Argumentare/Comentarii
Da	Complet	Insuficient	Articolul este preluat și transpus în legislația națională . Calificativele acordate relevă că la nivel de legislație adoptată, Republica Moldova este în linie cu prevederile UNCAC, însă aplicarea practică a acesteia este afectată de curențe.

Constatări Raport de autoevaluare

Potrivit răspunsurilor furnizate de autoritățile naționale, Republica Moldova este conformă prevederilor articolului 52 al Convenției. Astfel, autoritățile naționale au făcut referință la legile naționale și la actele normative subordonate legilor (în vigoare la data elaborării raportului), care acoperă prevederile art.52 din Convenție. Totodată, raportul nu conține exemple, date statistice, rapoarte, jurisprudență etc. care ar demonstra că actele normative respective au fost puse efectiv în aplicare.

Constatări CAPC

Din momentul prezentării raportului de autoevaluare de către autoritățile naționale au intervenit schimbări majore în cadrul normativ. În prezent prevederile art.52 din Convenție, din punct de vedere legal, sunt acoperite de o manieră satisfăcătoare și transpuse la nivel național de următoarele legi și acte normative: Legea nr.308 din 22.12.2017 cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului; Legea nr.202 din 06.10.2017 privind activitatea băncilor; Ordinul SPCSB nr.15 din 08.06.2018 cu privire la aprobarea Ghidului privind identificarea și raportarea activităților sau tranzacțiilor suspecte de spălare a banilor; Ordinul SPCSB nr.16 din 08.06.2018 cu privire la aprobarea Ghidului privind identificarea și raportarea activităților sau tranzacțiilor suspecte de finanțare a terorismului; Ordinul SPCSB nr.17 din 08.06.2018 cu privire la aprobarea Ghidului privind identificarea și monitorizarea persoanelor expuse politic; Ordinul SPCSB nr.18 din 08.06.2018 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor cu privire la raportarea activităților sau tranzacțiilor care cad sub incidența Legii nr.308 din 22.12.2017. Cu toate acestea, unele prevederi (de exemplu art.4 alin.(1) lit.a)) din noua Lege cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului necesită a fi raliat la legislația în vigoare, întrucât fac trimitere la unele prevederi legislative abrogate deja (capitolele I,II,III,III/1,IV,V,V/2,VI,VII din Legea instituțiilor financiare nr.550/1995 au fost abrogate prin Legea privind activitatea băncilor nr.202 din 06.10.2017).

X. RECUPERAREA BUNURILOR (CAPITOLUL V UNCAC)

Trebuie să constatăm că legislația (nici cadrul normativ vechi, nici cel nou) nu a fost și nu este aplicată de o manieră satisfăcătoare. De altfel, cum poate fi explicată producerea «spălătoriei rusești»⁸³ pe parcursul anilor 2010-2014, a «furtului miliardului»⁸⁴ și a inacțiunii autorităților publice în vederea prevenirii acțiunilor ilegale, iar ulterior al recuperării banilor.

Potrivit Legii nr.308 din 22.12.2017⁸⁵, SPCSB organizează, efectuează și actualizează, cel puțin o dată la 3 ani, evaluarea riscurilor de spălare a banilor și de finanțare a terorismului la nivel național, iar raportul este făcut public pe site-ul SPCSB. În raportul de activitate al SPCSB pentru anul 2017⁸⁶, este arătat că în 2017 a fost lansat raportul național de evaluare a riscurilor în domeniul spălării și finanțării terorismului⁸⁷, în urma căruia a fost adoptat Planul de acțiuni privind reducerea riscurilor în domeniul spălării banilor și finanțării terorismului pentru anii 2017-2019, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 791 din 11.10.2017. Deși evaluarea riscurilor ar fi trebuit să se efectueze cu identificarea zonelor de risc reale în baza tipologiilor de spălare de bani identificate, în raport nu se analizează aspectele legate de utilizarea sistemului judecătoresc, care a constituit principalul catalizator⁸⁸ pentru „spălătoria rusească”, și nici cele legate de implicarea politicianilor în “furtul miliardului”. La fel, raportul de evaluare a riscurilor nu analizează motivele, mecanismele și impactul inacțiunilor sau acțiunilor inadecvate ale autorităților publice care trebuiau să prevină/combata spălarea banilor.

La nivel de politici publice, politicienii promovează, iar instituțiile statului acceptă promovarea unui cadru legal⁸⁹ care acționează în sensul invers descoperirii, urmăririi și recuperării banilor. Astfel, la 26 iulie 2018 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea privind declararea voluntară și stimularea fiscală, care oferă posibilitatea persoanelor fizice, cetățeni ai Republicii Moldova, să-și declare banii, imobilele, mijloacele de transport, valorile mobiliare, cotele de participare în întreprinderi contra unei taxe de 3% din valoarea bunurilor/sumelor declarate voluntar. Printre garanțiile (art.11 din Lege) oferite de către Stat, în persoana autorităților publice, se precizează că “nu se admit pe viitor nici un fel de măsuri discriminatorii în privința subiecților declarării voluntare aferent bunurilor declarate voluntar”.⁹⁰

Recomandări

- Ralierea Legii nr.308 din 22.12.2017 cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului la prevederile legislației moldovenești în vigoare;
- Evaluarea riscurilor urmează a fi efectuată prin identificarea zonelor de risc reale și specifice Republicii Moldova (dar nu ipotetice și generale) în baza tipologiilor de spălare de bani deja identificate;
- Pornirea și fortificarea mecanismelor care să asigure că instituțiile (mașinăria) statului funcționează în interesul public și nu cel al politicianilor sau clanurilor private;
- Analiza impactului implicării sistemului judecătoresc în spălarea banilor, identificarea și implementarea soluțiilor pentru neadmiterea pe viitor a unor astfel de situații.

X.2. Măsurile pentru recuperarea de bunuri (art. 53 și 54)

ARTICOLUL 53

Măsuri pentru recuperarea directă de bunuri

Fiecare stat parte, conform dreptului său intern:

- a) ia măsurile necesare pentru a permite unui alt stat parte să intenteze o acțiune civilă în fața instanțelor sale judecătorești în vederea recunoașterii existenței unui drept de proprietate asupra bunurilor dobândite prin intermediul unei infracțiuni stabilite conform prezentei convenții;
- b) ia măsurile necesare pentru a permite instanțelor sale judecătorești să ordone autorilor infracțiunilor stabilite conform prezentei convenții să verse o reparație sau daune-interese unui alt stat parte care a suferit un prejudiciu în urma acestor infracțiuni; și
- c) ia măsurile necesare pentru a permite instanțelor sale judecătorești sau autorităților competente, când trebuie să decidă o confiscare, să recunoască dreptul de proprietate legitim revendicat de către un alt stat parte asupra bunurilor dobândite prin intermediul unei infracțiuni stabilite conform prezentei convenții.

ARTICOLUL 54

Mecanisme de recuperare de bunuri prin

cooperarea internațională în scopul confiscării

1. În scopul de a asigura asistența judiciară prevăzută la art. 55 din prezenta convenție privind bunurile achiziționate prin intermediul unei infracțiuni stabilite conform prezentei convenții sau utilizate pentru astfel de infracțiuni, fiecare stat parte, conform dreptului său intern:
 - a) ia măsurile necesare pentru a permite autorităților sale competente să dea efect unei decizii de confiscare a unei instanțe judecătorești aparținând altui stat parte;
 - b) ia măsurile necesare pentru a permite autorităților sale competente, când acestea au competență teritorială, să ordone confiscarea bunurilor de origine străină, pronunțându-se asupra unei infracțiuni de spălare a banilor sau uneia ce ține de competența sa, sau prin alte proceduri autorizate de dreptul său intern; și
 - c) are în vedere să ia măsurile necesare pentru a permite confiscarea unor asemenea bunuri în absența unei condamnări, atunci când autorul infracțiunii nu poate fi urmărit din cauza decesului, evadării sau absenței ori în alte cazuri corespunzătoare.
2. În scopul de a acorda asistența judiciară care îi este solicitată în aplicarea paragrafului 2 al art. 55, fiecare stat parte, conform dreptului său intern:
 - a) ia măsurile necesare pentru a permite autorităților sale competente să blocheze sau să sechestreze bunuri, în temeiul unei hotărâri judecătorești sau a unei autorități competente a unui stat parte solicitant ordonând blocarea sau confiscarea, care dă statului parte solicitat un motiv rezonabil să creadă că există temeiuri suficiente de a lua astfel de măsuri și că bunurile vor face ulterior obiectul unei ordonanțe de confiscare în scopul lit. a) a paragrafului 1 al prezentului articol;

X. RECUPERAREA BUNURILOR (CAPITOLUL V UNCAC)

- b) ia măsurile necesare pentru a permite autorităților sale competente să blocheze sau să sechestreze bunuri în baza unei cereri care dă statului parte un motiv rezonabil să creadă că există temeiuri suficiente de a lua măsuri și că bunurile vor face ulterior obiectul unei ordonanțe de confiscare în scopul lit. a) a paragrafului 1 al prezentului articol; și
- c) are în vedere luarea unor măsuri suplimentare pentru a permite autorităților competente să păstreze bunurile în vederea confiscării lor, de exemplu în baza unei arestări sau a unei acuzări intervenite în străinătate în legătură cu achiziționarea lor.

Este norma preluată de Republica Moldova?	Nivel legislativ	Nivel de aplicare	Argumentare/Comentarii
Da	Complet	Insuficient	Ambele articole sînt preluate și transpuse în legislația națională . Calificativele acordate relevă că, la nivel de legislație adoptată, Republica Moldova este în linie cu prevederile UNCAC, însă la nivel de aplicare practică nu există dovezi că aceasta ar fi fost pusă efectiv în aplicare.

Constatări Raport de autoevaluare

Potrivit răspunsurilor furnizate de autoritățile naționale, Republica Moldova este conformă prevederilor articolelor 53 și 54 al Convenției. Astfel, autoritățile naționale au făcut referință la legile naționale, care acoperă prevederile art.53 și 54 din Convenție. Totodată, raportul nu conține exemple, date statistice, rapoarte, jurisprudență etc, care ar demonstra că legile respective au fost puse efectiv în aplicare.

Constatări CAPC

Prevederile art.53 și 54 din Convenție, din punct de vedere legal, sunt acoperite de o manieră satisfăcătoare și transpuse la nivel național de următoarele legi: Titlul IV, intitulat "Procedura în procesele cu element de extraneitate" din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, nr.225-XV din 30.05.2003; Capitolul III, intitulat "Recuperarea bunurilor infracționale" din Titlul VII "Chestiuni patrimoniale în procesul penal" din Partea generală și Capitolul IX, intitulat "Asistența juridică internațională în materie penală" din Titlul III "Proceduri speciale" din Partea specială a Codului de procedură penală al Republicii Moldova, nr.122-XV din 14.03.2003; art.106 și 106¹ din Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985-XV din 18.04.2002; Legea nr.371-XVI din 01.12.2006 cu privire la asistența juridică internațională în materie penală; Legea nr. 48 din 30.03.2017 privind Agenția de Recuperare a Bunurilor Infracționale.

Cât privește punerea efectivă în aplicare a legilor enunțate mai sus, trebuie să constatăm că în spațiul public nu există date statistice privitor la numărul cererilor de asistență juridică primite din partea altor state despre recuperarea bunurilor pe teritoriul Republicii Moldova.

La fel, din informația publică disponibilă, nu există date statistice privind solicitările autorităților naționale adresate altor state despre recuperarea bunurilor aflate pe teritoriul altor jurisdicții. În iunie 2018 autoritățile naționale au făcut publică, într-o conferință de presă, Strategia de recuperare a mijloacelor financiare sustrate din BC "Banca de Economii" SA, BC "Banca Socială" SA și BC "Unibank" SA⁹¹ care, de fapt, conține o descriere a fraudei și expune de o manieră stângace prevederile legislative ce reglementează competențele autorităților

X. RECUPERAREA BUNURILOR (CAPITOLUL V UNCAC)

publice în domeniul recuperării și mecanismele/procedurile de recuperare. Principalele concluzii pozitive privind Strategia se referă la faptul că: aceasta a fost făcută publică, iar politicienii, grație presiunii publice, nu mai pot evita subiectul investigării acestei fraude; s-a recunoscut faptul că din miliardul furat nu s-a recuperat nimic, iar Ministerul Finanțelor⁹² induce în eroare opinia publică, prezentând veniturile din lichidarea băncilor drept recuperare a activelor fraudate. Totuși, documentul are, mai degrabă, un caracter politic, fiind atent articulat pentru a proteja politicienii de la putere, iar acest fapt ridică îngrijorări privind independența autorilor Strategiei; documentul prezintă faptele distorsionat (acesta se referă nu doar la recuperarea miliardului furat din rezervele BNM, dar și la recuperarea activelor deturnate pe parcursul anilor 2007-2014), iar aceasta creează confuzie și spațiu pentru speculație⁹³.

Recomandări

- Punerea efectivă în aplicare a instrumentarului național de recuperare a bunurilor prin cooperarea internațională;
- Publicarea datelor statistice despre numărul cererilor de asistență juridică în vederea recuperării bunurilor primite din alte state și transmise de autoritățile naționale altor state.

X.3. Cooperarea internațională în scopul confiscării și cooperarea specială (art. 55)

ARTICOLUL 55

Cooperarea internațională în scopul confiscării

1. În măsura posibilităților, în cadrul sistemului său juridic național, un stat parte care a primit de la un alt stat parte având competența de a investiga o infracțiune prevăzută de prezenta convenție o cerere de confiscare a produsului infracțiunii, bunurilor materiale sau a altor instrumente prevăzute la paragraful 1 al art. 31 din prezenta convenție, care sunt situate pe teritoriul său:
 - a) transmite cererea autorităților sale competente, în vederea pronunțării unei decizii de confiscare și, în cazul în care aceasta intervine, să fie executată; sau
 - b) transmite autorităților sale competente, cu scopul de a fi executată în limitele cererii, decizia de confiscare pronunțată de o instanță judecătorească situată pe teritoriul statului parte solicitant, conform paragrafului 1 al art. 31 și lit. a) a paragrafului 1 al art. 54 din prezenta convenție, cu atât mai mult cu cât ea poartă asupra produsului infracțiunii, bunurilor, materialelor sau altor instrumente prevăzute în paragraful 1 al art. 31, situate pe teritoriul său.
2. În cazul în care cererea este făcută de către un alt stat parte care are competența pentru a cunoaște o infracțiune prevăzută prin prezenta convenție, statul parte solicitat ia măsurile necesare pentru identificarea, localizarea și blocarea sau sechestrul produsului infracțiunii, bunurilor, materialelor sau altor instrumente prevăzute în paragraful 1 al art. 31 din prezenta convenție, în vederea unei confiscări ulterioare ordonate fie de către statul parte solicitant, fie, ca urmare a unei cereri formulate în baza paragrafului 1 al prezentului articol, de către statul parte solicitat.
3. Dispozițiile art. 46 din prezenta convenție se aplică mutatis mutandis prezentului articol. În afara informațiilor prevăzute la paragraful 15 al art. 46, cererile făcute în aplicarea prezentului articol conțin:
 - a) în cazul în care cererea se referă la lit. a) a paragrafului 1 al prezentului articol, o descriere a bunurilor care urmează să fie confiscate, inclusiv, în măsura posibilului, a locului în care acestea se găsesc și, dacă este cazul, a valorii lor estimative, și o expunere a faptelor pe care se bazează statul parte solicitant, care să permită statului parte solicitat să pronunțe o decizie de confiscare în cadrul dreptului său intern;
 - b) în cazul în care se referă la lit. b) a paragrafului 1 al prezentului articol, o copie certificată a deciziei de confiscare date de statul parte solicitant, pe care se întemeiază cererea, o expunere a faptelor și informațiilor indicând limitele în care se cere executarea deciziei, o declarație menționând măsurile luate de statul parte solicitant pentru a informa terții de bună-credință și a garanta o procedură regulată și o declarație conform căreia decizia de confiscare este definitivă;
 - c) în cazul în care cererea se referă la paragraful 2 al prezentului articol, o expunere a faptelor pe care se bazează statul parte solicitant și o descriere a măsurilor solicitate, precum și, atunci când este disponibilă, o copie certificată a deciziei pe care se întemeiază cererea.
4. Deciziile sau măsurile prevăzute la paragrafele 1 și 2 ale prezentului articol sunt luate de statul parte solicitat, conform dreptului său intern și dispozițiilor acestui drept și potrivit regulilor sale de procedură sau ale oricărui acord sau aranjament bilateral ori multilateral care îl leagă de statul parte solicitant.

5. Fiecare stat parte trimite secretarului general al Organizației Națiunilor Unite o copie a legilor și regulamentelor sale care dau efect prezentului articol, precum și o copie a oricărei modificări ulterioare aduse acestor legi și regulamente sau o descriere a acestor legi, regulamente și modificări ulterioare.
6. Dacă un stat parte decide să subordoneze adoptarea măsurilor prevăzute la paragrafele 1 și 2 ale prezentului articol existenței unui tratat în materie, el consideră prezenta convenție ca bază convențională necesară și suficientă.
7. Cooperarea în baza prezentului articol poate fi refuzată sau măsurile de conservare pot fi ridicate dacă statul parte solicitat nu primește în timp util probele suficiente sau dacă bunul este de valoare minimă.
8. Înainte de a ridica orice măsură de conservare luată în aplicarea prezentului articol, statul parte solicitat dă, dacă este posibil, statului parte solicitant dreptul de a prezenta argumente în favoarea menținerii măsurii.
9. Dispozițiile prezentului articol nu trebuie interpretate ca aducând atingere drepturilor terților de bună-credință.

Este norma preluată de Republica Moldova?	Nivel legislativ	Nivel de aplicare	Argumentare/Comentarii
Da	Complet	Insuficient	Articolul este preluat și transpus în legislația națională . Calificativele acordate relevă că, la nivel de legislație adoptată, Republica Moldova este în linie cu prevederile UNCAC, însă la nivel de aplicarea practică nu există dovezi că aceasta ar fi fost pusă efectiv în aplicare.

Constatări Raport de autoevaluare

Potrivit răspunsurilor furnizate de autoritățile naționale, Republica Moldova este conformă prevederilor articolului 55 din Convenție, cu excepția prevederilor din alin.5, care stabilesc obligația statelor părți de a trimite Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite copiile legilor și regulamentelor (inclusiv a modificărilor) care dau efect articolului 55 sau descrierea acestora. La momentul elaborării prezentului raport, nu există informații care ar demonstra că autoritățile Republicii Moldova s-au conformat obligației stabilite în alin.5 din art.55 al Convenției.

Totodată, raportul prezentat de autoritățile naționale nu conține exemple, date statistice, rapoarte, jurisprudență etc. referitoare la punerea în aplicare efectivă a a legilor existente.

Constatări CAPC

Prevederile art.55 din Convenție, din punct de vedere legal, sunt acoperite de o manieră satisfăcătoare și transpuse la nivel național de următoarele legi: articolele 202-210, Capitolul III, intitulat "Recuperarea bunurilor infracționale" din Titlul VII "Chestiuni patrimoniale în procesul penal" din Partea generală și Capitolul IX, intitulat "Asistența juridică internațională în materie penală" din Titlul III "Proceduri speciale" din Partea specială a Codului de procedură penală al Republicii Moldova, nr.122-XV din 14.03.2003; art.106 și 106¹ din Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985-XV din 18.04.2002; Legea nr.371-XVI din 01.12.2006 cu privire la asistența juridică internațională în materie penală; Legea nr. 595-XIV din 24.09.1999 privind tratatele internaționale ale Republicii Moldova.

X. RECUPERAREA BUNURILOR (CAPITOLUL V UNCAC)

Cât privește punerea efectivă în aplicare a legilor enunțate mai sus, trebuie să constatăm că în spațiul public nu există date statistice referitoare la numărul cererilor de confiscare a produsului infracțiunii, bunurilor materiale sau al altor instrumente prevăzute la paragraful 1 al art. 31 din Convenție, primite de către autoritățile moldovenești din partea altor state și al celor formulate de autoritățile moldovenești către alte state. În lipsa unor dovezi de implementare efectivă a cadrului legal, care transpune în legislația națională prevederile art.55 din Convenție, considerăm că nivelul de aplicare a acestuia este insuficient.

Recomandări

- Trimiterea către Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite a legilor adoptate de Republica Moldova în vederea implementării art.55 din Convenție;
- Punerea efectivă în aplicare a instrumentarului național de confiscare în cadrul cooperării internaționale;
- Publicarea datelor statistice despre numărul cererilor de asistență juridică în vederea confiscării primite din alte state și transmise de autoritățile naționale altor state.

X.4. Restituirea și dispunerea de bunuri. Serviciul de informare financiar (art. 57, 58)

ARTICOLUL 57

Restituirea și dispunerea de bunuri

1. Un stat parte care a confiscat bunuri în aplicarea art. 31 sau 55 din prezenta convenție dispune de acestea, inclusiv restituindu-le proprietarilor legitimi anteriori, în aplicarea paragrafului 3 al prezentului articol și conform dispozițiilor prezentei convenții și dreptului său intern.
2. Fiecare stat parte adoptă, conform principiilor fundamentale ale dreptului său intern, măsuri legislative și alte măsuri care se dovedesc a fi necesare pentru a permite autorităților sale competente să restituie bunurile confiscate, atunci când acționează la cererea unui alt stat parte, conform prezentei convenții și ținând seama de drepturile terților de bună-credință.
3. Conform art. 46 și 55 din prezenta convenție și conform paragrafelor 1 și 2 ale prezentului articol, statul parte solicitat:
 - a) în cazurile de sustragere de fonduri publice sau de spălare de fonduri publice sustrase, prevăzute la art. 17 și 23, când confiscarea a fost executată conform art. 55 și în baza rămânerii definitive a unei decizii pronunțate în statul parte solicitant, exigență la care acesta poate renunța, restituie bunurile confiscate statului parte solicitant;
 - b) în cazul produsului oricărei alte infracțiuni vizate prin prezenta convenție, când confiscarea a fost executată conform art. 55 din prezenta convenție și în baza rămânerii definitive a unei decizii pronunțate în statul parte solicitant, exigență la care acesta poate renunța, restituie bunurile confiscate statului parte solicitant, când acesta din urmă furnizează statului parte solicitat probe rezonabile ale dreptului său de proprietate anterior asupra bunurilor menționate ale statului parte solicitat sau când acesta din urmă recunoaște un prejudiciu adus statului solicitant ca temei de restituire a bunurilor confiscate;
 - c) în toate cazurile, urmărește cu titlu prioritar să restituie bunurile confiscate statului solicitant, să le restituie proprietarilor legitimi anteriori sau să despăgubească victimele infracțiunii.
4. Dacă este cazul și numai dacă statele părți nu decid altfel, statul parte solicitat poate să deducă cheltuielile rezonabile ocazionate de anchete, urmăriri sau proceduri judiciare care au dus la restituirea sau dispunerea bunurilor confiscate în aplicarea prezentului articol.
5. Dacă este cazul, statele părți pot, de asemenea, urmări încheierea, după caz, de acorduri sau de aranjamente reciproce pentru dispunerea definitivă a bunurilor confiscate.

Este norma preluată de Republica Moldova?	Nivel legislativ	Nivel de aplicare	Argumentare/Comentarii
Da	Complet	Insuficient	Articolul este preluat și transpus în legislația națională . Calificativele acordate relevă că, la nivel de legislație adoptată, Republica Moldova este în linie cu prevederile UNCAC, însă la nivel de aplicare practică nu există dovezi că aceasta ar fi fost pusă efectiv în aplicare.

Constatări Raport de autoevaluare

Potrivit răspunsurilor furnizate de autoritățile naționale, Republica Moldova este conformă prevederilor art. 57 din Convenție, fiind făcute referințe la legile naționale care acoperă această prevedere. Raportul autorităților naționale nu conține exemple, date statistice, rapoarte, jurisprudență etc., care ar demonstra că legile naționale care acoperă prevederile art.57 din Convenție au fost puse efectiv în aplicare.

Constatări CAPC

Prevederile art. 57 din Convenție, din punct de vedere legal, sunt acoperite de o manieră satisfăcătoare și transpuse la nivel național de următoarele legi: Capitolul III, intitulat “Recuperarea bunurilor infracționale” din Titlul VII “Chestiuni patrimoniale în procesul penal” din Partea generală și Capitolul IX, intitulat “Asistența juridică internațională în materie penală” din Titlul III “Proceduri speciale” din Partea specială a Codului de procedură penală al Republicii Moldova, nr.122-XV din 14.03.2003; Legea nr.371-XVI din 01.12.2006 cu privire la asistența juridică internațională în materie penală; Legea nr.48 din 30.03.2017 privind Agenția de Recuperare a Bunurilor Infracționale.

Cât privește punerea efectivă în aplicare a legilor enunțate mai sus, trebuie să constatăm că în spațiul public nu există date statistice referitoare la numărul cazurilor de restituire a bunurilor confiscate de autoritățile Republicii Moldova la cererea altui stat și invers. În lipsa unor dovezi de implementare efectivă a cadrului legal, care transpune în legislația națională prevederile art.57 din Convenție, considerăm că nivelul de aplicare a acestuia este insuficient.

Recomandări

Publicarea datelor statistice despre numărul cererilor de asistență juridică de restituire a bunurilor confiscate de autoritățile Republicii Moldova, formulate de alte state și invers.

ARTICOLUL 58

Serviciul de informare financiar

Statele părți cooperează în scopul prevenirii și combaterii transferului produsului infracțiunilor stabilite conform prezentei convenții, precum și în scopul promovării mijloacelor de recuperare a produsului menționat și, cu această finalitate, au în vedere stabilirea unui serviciu de informare financiar care va fi însărcinat să primească, să analizeze și să comunice autorităților competente declarațiile de operațiuni financiare suspecte.

Este norma preluată de Republica Moldova?	Nivel legislativ	Nivel de aplicare	Argumentare/Comentarii
Da	Complet	Suficient	Articolul este preluat și transpus în legislația națională , dar aplicarea practică a acestor norme este afectată de curențe.

Constatări Raport de autoevaluare

Potrivit răspunsurilor furnizate de autoritățile naționale, Republica Moldova este conformă prevederilor art.58 al Convenției. Totodată, autoritățile naționale au prezentat unele date statistice referitoare la activitatea SPCSB în 2015 (numărul de formulare primite de la entitățile raportoare, numărul de rapoarte analitice înregistrate, numărul de dosare plasate sub regim de monitorizare, numărul de dosare prezentate organelor de urmărire penală, numărul dosarelor penale inițiate în baza informațiilor SPCSB).

Constatări CAPC

Prevederile art.58 din Convenție, din punct de vedere legal, sunt acoperite de o manieră satisfăcătoare și transpuse la nivel național de Legea nr.308 din 22.12.2017 cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului (la data prezentării raportului de către autoritățile naționale era în vigoare Legea nr. 190-XVI din 26.07.2007 cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului).

SPCSB are o istorie de activitate de peste 15 ani, temelia acestuia fiind pusă odată cu adoptarea primei legi cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului (Legea nr. 633-XV din 15.11.2001). În acest răstimp, SPCSB a beneficiat de asistență externă pentru optimizarea capacităților și asigurarea independenței operaționale; SPCSB a stabilit relații de cooperare cu serviciile similare din cadrul organizațiilor internaționale de profil (Grupul Egmont, Comitetul MONEYVAL, EAG, Europol, GUAM); a constituit obiect de evaluare în cadrul evaluărilor Comitetului MONEYVAL al CoE; a stabilit relații bilaterale de cooperare cu serviciile similare din 43 de țări.

Cu toate acestea, inacțiunea SPCSB în „spălătoria rusească” și „furtul miliardului”, în condițiile în care au existat și există suficiente instrumente legale pentru a interveni, ridică mari semne de întrebare privind: calificarea profesională a colaboratorilor SPCSB, independența SPCSB (chiar dacă potrivit noii legislații SPCSB a devenit o autoritate publică independentă), eficiența activității SPCSB.

Recomandări

- Evaluarea obiectivă și multilaterală a eficienței activității SPCSB și adoptarea unor măsuri de fortificare a activității SPCSB reieșind din rezultatele evaluării.

XI. RECOMANDĂRI

Cu referire la articolele 5 și 6:

- Consolidarea parteneriatelor dintre autoritățile publice, societatea civilă și publicul larg în procesul de elaborare și consultare a documentelor de politici și actelor normative în domeniul prevenirii corupției;
- Asigurarea unui proces eficient de promovare, cunoaștere, înțelegere și aplicare eficientă a practicilor anti-corupție de către agenții publici;
- Constituirea unor practici sistemice de evaluare periodică a politicilor și practicilor anticorupție cel puțin o dată la 5 ani, în vederea evaluării eficienței, corectării și corelării lor la realitățile de aplicare;
- Excluderea interferențelor politicului în activitatea organismelor anticorupție, oferirea garanțiilor necesare pentru independență: resurse logistice, financiare și umane adecvate scopului și funcțiilor atribuite.

Cu referire la articolul 7:

- Sporirea transparenței prin asigurarea accesului publicului la toate informațiile ce se referă la selectarea și angajarea în funcțiile publice de conducere de nivel superior;
- Promovarea aplicării conceptelor privind etica și integritatea funcționarilor publici și ale conducătorilor autorităților publice, prin includerea unor module speciale în programele de instruire;
- Revizuirea plafoanelor la donații din partea persoanelor fizice și juridice către concurenții electorali, care vor candida în circumscripțiile uninominale, prin reducerea suplimentară a plafoanelor anuale pentru donațiile private către partidele politice și concurenții electorali;
- Asigurarea unei transparențe a datelor de identitate a donatorilor prin publicarea unor date care ar asigura un nivel minim de transparență, fiind astfel protejate alte categorii de date cu caracter personal, cum ar fi codul personal sau domiciliul;
- Înlăspirea regimului sancțiunilor pentru încălcarea regulilor de finanțare a partidelor și a campaniilor electorale și creșterea nivelului amenzilor administrative, inclusiv prin extinderea privării partidelor politice de fonduri publice;
- Consolidarea eforturilor societății civile (asociații obștești specializate, jurnaliștii de investigații) în procesul de monitorizare a activității ANI;
- Inițierea cât mai rapidă a controlului averii, intereselor personale, conflictelor de interese, incompatibilităților și restricțiilor în serviciul public.

Cu referire la articolul 8:

- Modificarea cadrului legal în vederea remedierii lacunelor sau neclarităților normative ce favorizează funcționarii publici cu probleme de integritate;
- Crearea Agenției Naționale a Funcționarilor Publici din Republica Moldova, una dintre direcțiile de activitate ale căreia va fi crearea și implementarea mecanismelor de aplicare eficientă a standardelor de conduită profesională în serviciul public;

XI. RECOMANDĂRI

- Adoptarea unui Cod de etică și conduită pentru membrii Parlamentului, precum și stabilirea unui mecanism adecvat în cadrul Parlamentului, atât pentru promovarea codului, cât și pentru sensibilizarea deputaților cu privire la standardele așteptate de la ei, dar și pentru a pune în aplicare aceste standarde;
- Asigurarea aplicării normelor legale care ar favoriza denunțarea practicilor ilegale și a altor dezvoltări de interes public;
- Asigurarea unui proces democratic, a transparenței decizionale și a consultărilor publice largi cu rezervarea unor termene suficiente pentru reacții și opinii ale persoanelor și organizațiilor interesate;
- Reconsiderarea proiectelor de amnistie fiscală sub orice formă în condițiile corupției masive și delapidărilor din fondurile publice.

Cu referire la articolul 9:

- Analiza posibilității și oportunității revizuirii cadrului regulator, pentru a oferi acces și altor persoane decât participanții să conteste procedurile de achiziție publică;
- Asigurarea implementării și executării noilor reguli adoptate, prin dezvoltarea unui sistem puternic și eficient de achiziții publice;
- Întreprinderea măsurilor de remediere a iregularităților și curenților constatate în cadrul misiunilor de audit, pentru a evita pe viitor eventualele disfuncționalități în sistemul achizițiilor publice;
- Abilitarea instituției supreme de audit cu funcții de constatare a neexecutării de către entitățile auditate a recomandărilor și cerințelor din rapoartele de audit, după epuizarea procedurii prealabile;
- Reglementarea la nivel legislativ a modului de raportare de către entitățile auditate privind executarea cerințelor și implementarea recomandărilor Curții de Conturi;
- Organizarea instruirilor pentru autoritățile contractante și operatorii economici referitoare la modificările operate după armonizarea legislației, precum și pentru reprezentanții AAP și cei ai Agenției Naționale de Soluționare a Contestațiilor;
- Organizarea campaniilor de informare cu privire la noile reguli privind procedurile de achiziție publică;
- Întreprinderea măsurilor de remediere a iregularităților și curenților constatate în cadrul misiunilor de audit, pentru a evita pe viitor eventualele disfuncționalități în gestionarea resurselor și patrimoniului public;
- Asigurarea implementării recomandărilor referitoare la măsurile necesare de întreprins în vederea remedierii deficiențelor/lacunelor/neconformităților constatate pe parcursul misiunilor de audit;
- Instituirea la nivel legislativ a răspunderii manageriale în cazul constatării de către Curtea de Conturi a iregularităților și curenților descoperite în cadrul misiunilor de audit.

Cu referire la articolul 10:

- Asigurarea informării publicului la toate etapele procesului decizional, inclusiv după adoptarea deciziei, astfel încât să se vadă în ce măsură au fost luate în calcul propunerile și recomandările cetățenilor, organizațiilor nonguvernamentale, altor factori interesați;
- Asigurarea unui proces democratic, a transparenței decizionale și consultărilor publice largi cu rezervarea unor termene suficiente pentru reacții și opinii ale persoanelor și organizațiilor interesate;

XI. RECOMANDĂRI

- Întreprinderea măsurilor de construcție a paginilor web și completare a acestora cu informații relevante procesului de transparență decizională, care să reprezinte pentru APL-uri un instrument real și eficient de diseminare a informațiilor publice;
- Asigurarea accesului publicului larg la proiectele de decizii și la materialele aferente acestora prin publicarea obligatorie pe paginile web oficiale ale autorității publice locale, care urmează să implementeze și să utilizeze instrumentele electronice și de e-guvernare, în vederea realizării cerințelor legale privind transparența în procesul decizional;
- Elaborarea și aprobarea propriilor reguli interne de informare, consultare și participare la procesul de elaborare și adoptare a deciziilor, în baza prevederilor legale existente;
- Întocmirea și aducerea la cunoștința publicului a rapoartelor anuale privind transparența în procesul decizional;
- Elaborarea mecanismelor de control și sancționare pentru nerespectarea transparenței decizionale.

Cu referire la articolul 11:

- Garantarea și respectarea condițiilor de transparență în activitatea autorităților din sectorul justiției;
- Oferirea unor reacții adecvate și prompte la semnalele privind problemele de integritate ale reprezentanților sectorului, asigurarea ireversibilității survenirii răspunderii și asanării pe interior;
- Punerea în aplicare efectivă a prevederilor legale privind selecția și cariera judecătorilor și procurorilor, asigurarea corectării criteriilor de evaluare și selecție, în cazul în care acestea nu sunt relevante și pertinente, motivarea deciziilor și asigurarea continuă a transparenței tuturor etapelor și deciziilor;
- Consolidarea mecanismelor de investigare și remediere a abaterilor etice în cadrul instituțiilor din sectorul justiției, inclusiv se va asigura ca existentele coduri de conduită și etica profesională sunt comunicate efectiv tuturor judecătorilor și procurorilor și sunt completate cu îndrumări scrise privind aspectele etice - inclusiv explicații, orientări pentru interpretare și exemple concrete - și actualizate periodic.

Cu referire la articolul 12:

- Crearea unor parteneriate dintre autoritățile publice anticorupție și sectorul privat;
- Elaborarea și promovarea unei campanii de informare și sensibilizare privind modalitățile manifestării corupției în sectorul privat și riscurile pe care le comportă;
- Elaborarea unui sistem de promovare a eticii în afaceri și a standardelor anticorupție pentru sectorul privat;
- Încurajarea sectorului privat să adopte și să aplice codurile de conduită, inclusiv examinarea posibilității adaptării codurilor la necesitățile întreprinderilor mici.

Cu referire la articolul 13:

- Asigurarea elaborării unui cadru juridic suficient și eficient de valorificare a dreptului la informație;
- Elaborarea instrumentelor și metodologiilor necesare pentru asigurarea dreptului la informație;
- Excluderea interpretărilor eronate ale noțiunilor fundamentale care reglementează accesul la informații;

XI. RECOMANDĂRI

- Asigurarea unui echilibru între dreptul la protecția datelor cu caracter personal și dreptul la libertatea de exprimare și de informare;
- Excluderea situațiilor de interpretare eronată a dreptului la protecția datelor cu caracter personal în raport cu asigurarea dreptului la informație și dreptului la libertatea de exprimare;
- Asigurarea publicării de către autoritățile publice pe paginile lor web oficiale a tuturor informațiilor de interes public care vizează interesele cetățenilor;
- Informarea funcționarilor responsabili pentru efectuarea procedurilor de furnizare a informațiilor oficiale despre sancțiunile aplicate în caz de nerespectare a prevederilor Legii privind accesul la informații și a normelor de plasare a informației pe site-urile instituțiilor publice;
- Asigurarea instruirii funcționarilor în domeniul accesului la informație și în scopul aplicării eficiente a Legii privind accesul la informație.

Cu referire la articolul 14:

- Definirea unor proceduri clare de identificare a riscurilor și de coordonare pe intern – instituțiile financiare trebui să aloce resurse suficiente pentru promovarea unor programe anticorupție și de prevenire a spălării banilor;
- Aplicarea unor măsuri preventive adecvate de identificare a clienților, în mod special a beneficiarilor efectivi;
- Identificarea și gestionarea specială a relațiilor cu persoanele expuse politic – urmare a statutului și influenței politice pe care o comportă anumite persoane, riscul implicării acestora în spălare de bani este mult mai ridicat;
- Schimbul de informații cu instituțiile responsabile în domeniu – fiind entități raportoare, instituțiile financiare trebuie să se asigure de existența unor proceduri clare și rapide de diseminare a informațiilor susceptibile de spălare a banilor către instituțiile responsabile;

Facilitarea cooperării transfrontaliere – la nivel internațional, statele trebuie să se asigure de existența unor acorduri privind schimbul rapid de informații privind relațiile dintre instituțiile financiare.

Cu referire la capitolul V UNCAC:

- Ralierea Legii nr.308 din 22.12.2017 cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului la prevederile legislației moldovenești în vigoare;
- Evaluarea riscurilor urmează a fi efectuată prin identificarea zonelor de risc reale și specifice Republicii Moldova (dar nu ipotetice și generale) în baza tipologiilor de spălare de bani deja identificate;
- Pornirea și fortificarea mecanismelor care să asigure că instituțiile (mașinăria) statului funcționează în interesul public și nu cel al politicienilor sau clanurilor private;
- Analiza impactului implicării sistemului judecătoresc în spălarea banilor, identificarea și implementarea soluțiilor pentru neadmiterea pe viitor a unor astfel de situații.
- Punerea efectivă în aplicare a instrumentarului național de recuperare a bunurilor prin cooperarea internațională;

XI. RECOMANDĂRI

- Publicarea datelor statistice despre numărul cererilor de asistență juridică în vederea recuperării bunurilor primite din alte state și transmise de autoritățile naționale altor state.
- Trimiterea către Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite a legilor adoptate de Republica Moldova în vederea implementării art.55 din Convenție.
- Punerea efectivă în aplicare a instrumentarului național de confiscare în cadrul cooperării internaționale;
- Publicarea datelor statistice despre numărul cererilor de asistență juridică primite din alte state în vederea confiscării și transmise de autoritățile naționale altor state;
- Evaluarea obiectivă și multilaterală a eficienței activității SPCSB și adoptarea unor măsuri de fortificare a activității SPCSB reieșind din rezultatele evaluării.

REFERINȚE

REFERINȚE

- 1 Mecanismul de evaluare a fost adoptat în noiembrie 2009 prin Rezoluția 3/1 în cadrul celei de-a III-a Sesiuni a Conferinței Statelor Părți (CoSP): <https://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/CAC-COSP-session3-resolutions.html>
- 2 https://www.cna.md/public/files/raport_uncac_2016_03_08_moldova_final_country_report.pdf
- 3 http://uncaccoalition.org/resources/uncac-review-tools/guidelines_and_template_for_parallel_review_report.doc
- 4 Raportul de autoevaluare a fost elaborat de CNA în 2017 și prezentat spre consultare autorităților și organizațiilor societății civile, inclusiv CAPC.
- 5 Se va selecta una din opțiunile propuse
- 6 Cel mai recent document de politici anticorupție este Strategia națională de integritate și anticorupție pentru anii 2017-2020, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 30 martie 2017 prin hotărârea Parlamentului nr. 56 <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=370789>
- 7 https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/program_guvern-ro.pdf; <https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/program-guvernare-strelet-2015-2018.pdf>; https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/program_guvern-ro.pdf
- 8 O parte din ONG au invocat faptul că: *"inclusiunea unui pilon în SNIA dedicat societății civile ar fi însemnat o "relativizare" a integrității autorităților publice, introducând ideea unei atribuții suplimentare din partea statului de a determina ce fel de și câtă integritate urmează a fi raportată sectorului asociativ. În context, deși există o înțelegere generală în cadrul organizațiilor societății civile cu privire la importanța respectării principiilor integrității și transparenței, totuși standardele de integritate trebuie subordonate unui proces intern de auto-reglementare în cadrul sectorului asociativ, pentru a nu aduce atingere principiilor constituționale fundamentale cu privire la libertatea de asociere și libertatea de opinie. În consecință, în rezultatul consultărilor suplimentare, CNA, a renunțat la promovarea Pilonului VII"* <http://api.md/news/view/ro-declaratie-cu-privire-la-deteriorarea-mediului-de-activitate-a-organizatiilor-societatii-civile-si-mass-mediei-in-republica-moldova-1445>
- 9 Studiu de evaluare a impactului Strategiei Naționale de Integritate și Anticorupție, elaborat Centru de Analize și Investigații Sociologice, Politologice și Psihologice CIVIS la solicitarea Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), în cadrul Proiectului „Consolidarea capacităților Centrului Național Anticorupție (CNA) de exercitare a funcțiilor de prevenire și analiză a corupției”, finanțat de către Ministerul Afacerilor Externe al Norvegiei, Chișinău, 2018
- 10 A se vedea în acest sens rapoartele de activitate ale CNA: <https://www.cna.md/lib.php?l=ro&id=143&t=/Studii-si-analize/Rapoarte-de-activitate&> și rapoartele de activitate ale ANI: <http://ani.md/ro/node/147>
- 11 A se vedea în acest sens studiile privind hotărârile judecătorești pe infracțiunile de corupție (2013-2017); privind constatările expertizei anticorupție, privind evaluarea riscurilor de corupție în sistemul achizițiilor publice din Republica Moldova; cu privire la mecanismele de recuperare și confiscare a activelor în Republica Moldova. Studiile pot fi accesate la: <https://www.cna.md/lib.php?l=ro&id=117&t=/Studii-si-analize/Studii-despre-coruptie&>
- 12 Studiul "Consolidarea sistemului de integritate din Republica Moldova", Institutul de Politici Publice, Chișinău, 2017 http://ipp.md/wp-content/uploads/2017/10/Cadru_integritate.pdf, Raportul de evaluare a nivelului implementării instrumentarului anticorupție în sistemul judecătoresc <http://capc.md/docs/Raport%20monitorizare%20SOROS%202012%20FINAL.pdf>, Centrul de Analiză și Prevenire a Corupției, Chișinău, 2017
- 13 Raportul "Monitorizarea politicilor anticorupție în autoritățile publice central", Transparency International Moldova, Centrul de Analiză și Prevenire a Corupției, Chișinău 2013, <http://capc.md/docs/Raport%20monitorizare%20SOROS%202012%20FINAL.pdf>
- 14 Legea nr. 180 din 22.10.2015 cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=361663>
- 15 <https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport-158-2016.pdf>, Raport cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public pentru anul 2016, Cancelaria de Stat, Chișinău 2017
- 16 [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2017\)027-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2017)027-e), JOINT OPINION ON THE LEGAL FRAMEWORK OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA GOVERNING THE FUNDING OF POLITICAL PARTIES AND ELECTORAL CAMPAIGNS Adopted by the Council for Democratic Elections at its 60th meeting (Venice, 7 December 2017)
- 17 https://promolex.md/wp-content/uploads/2018/06/Raport_finantarea_partidelor_RO_21.06.2018.pdf, Raport "Finanțarea partidelor politice în Republica Moldova. Retrospectiva anului 2017", Chișinău, 2018
- 18 http://www.viitorul.org/files/library/Policy%20brief-finantare%20campanii-rom_0.pdf, Notă analitică "Probleme și provocări în finanțarea scrutinului parlamentar în contextual schimbării sistemului electoral, Chișinău, 2017
- 19 [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2017\)027-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2017)027-e), JOINT OPINION ON THE LEGAL FRAMEWORK OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA GOVERNING THE FUNDING OF POLITICAL PARTIES AND ELECTORAL CAMPAIGNS Adopted by the Council for Democratic Elections at its 60th meeting (Venice, 7 December 2017)
- 20 <http://www.moldovacurata.md/news/view/presedintele-judecatoriei-rascani-a-fost-iertat-de-cni-pentru-ca-si-a-promovat-cumnata-si-nepotul>, Lilia Zaharia, Președintele Judecătoriai Râșcani a fost iertat de CNI pentru că și-a promovat cumnata și nepotul.
- 21 http://www.capc.md/files/RAPORT%20DE%20EVALUARE_FINAL_2.05.2017_versiune%20finala.pdf, Raport de evaluare a nivelului implementării instrumentarului anticorupție în sistemul judecătoresc, CAPC, Chișinău, 2017
- 22 <http://www.ani.md/ro/node/147>, ANI, Rapoarte

REFERINȚE

- 23 <http://docplayer.net/84130541-Responsabilitatea-functionarului-public-prin-prisma-deontologiei.html>, Mostovei Tatiana, Responsabilitatea funcționarului public prin prisma deontologiei, Chișinău, 2017
- 24 Idem
- 25 https://www.cna.md/public/files/parts/Raport_de_monitorizare_i_evaluare_a_implementationii_SNIA_2017.pdf, Raport de monitorizare și evaluare a implementării Strategiei Naționale de Integritate și Anticorupție pentru anii 2017-2020, Perioada de raportare: anul 2017
- 26 <https://rm.coe.int/fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-respect-of-members-of/168075bb45>, FOURTH EVALUATION ROUND, Corruption prevention in respect of members of Parliament, judges and prosecutors, EVALUATION REPORT REPUBLIC OF MOLDOVA, Adopted by GRECO at its 72th Plenary Meeting (Strasbourg, 27 June – 1 July 2016)
- 27 <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806c996a>, CICLUL DOI de EVALUARE, RAPORTUL de EVALUARE a MOLDOVEI, Adoptat de GRECO la cea de a 30 Reuniune Plenară (Strasbourg, 9-13 octombrie 2006)
- 28 <http://rai-see.org/wp-content/uploads/2017/09/Protecting-Whistleblowers-in-SE-Europe.pdf>, Protecting whistleblowers in Southeast Europe, a Review of policies, cases and initiatives
- 29 <https://www.lhr.md/ro/2018/02/ctedo-guja-c-moldovei-nr-2-mimarea-executarii-unei-hotarari-provoaca-o-noua-condamnare/>
- 30 http://ipp.md/wp-content/uploads/2017/10/Cadru_integritate.pdf, Consolidarea sistemului de integritate din Republica Moldova, Chișinău, 2017
- 31 <http://www.realitatea.md/noi-angajati-in-cadrul-ani-primii-inspectorii-de-integritate-au-depus-juramantul-foto-video-78977.html>, Noi angajați în cadrul ANI. Primii inspectorii de integritate au depus jurământul
- 32 <http://www.capc.md/ro/events/355.html>, Organizațiile societății civile își exprimă îngrijorarea și condamnă adoptarea noului proiect de Lege (nr. 284) privind declararea voluntară și facilitarea fiscală
- 33 <https://anticoruptie.md/ro/stiri/reprezentantul-fmi-in-republica-moldova-masurile-de-amnistie-a-capitalului-aprobate-de-parlament-vor-expune-sistemul-bugetar-fiscal-unor-riscuri-semnificative>, Reprezentantul FMI în Republica Moldova: „Măsurile de amnistie a capitalului, aprobate de Parlament, vor expune sistemul bugetar-fiscal unor riscuri semnificative”
<https://www.mold-street.com/?go=news&n=7816>, Ambasada SUA despre reforma fiscală: Infractorii ar trebui pedepsiți, nu răsplătiți
- 34 <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=368482&lang=2>, Hotărârea Guvernului nr. 1332/14.12.2016 cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a sistemului de achiziții publice pentru anii 2016-2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia (Monitorul Oficial nr. 459-471/1442 din 23.12.2016)
- 35 http://www.md.undp.org/content/dam/moldova/docs/Publications/Deliverable%204%20-%20Final%20Assessment%20Report_Rom_for%20print.pdf, Raport de evaluare a riscurilor de corupție în sistemul achizițiilor publice în Republica Moldova
- 36 <http://www.ccrm.md/storage/upload/reports/postari/168/pdf/859ba7124bd2f902a693a5bd67edce5c.pdf>, Raportul privind cazurile de suspectare a fraudei și a conflictelor de interese stabilite de către Curtea de Conturi în timpul misiunilor de audit pe anul 2017, aprobat prin Hotărârea Curții de Conturi nr. 70 din 19.12.2017
- 37 <https://anticoruptie.md/ro/achizitiipublice/viceministra-finantelor-maria-caraus-retinuta-pentru-tentativa-de-trucare-a-unor-licitatii-publice>, Viceministra Finanțelor Maria Căraus, reținută pentru tentativa de trucare a unor licitații publice
- 38 <https://anticoruptie.md/ro/achizitiipublice/licitatie-trucate-la-achizitionarea-panourilor-solare-patru-conducatori-retinuti-de-cna>, Licitații trucate la achiziționarea panourilor solare. Patru conducători, reținuți de CNA
- 39 <https://anticoruptie.md/ro/achizitiipublice/automobile-de- peste-30-de-milioane-de-lei-procurate-in-aceasta-toamna-de-institutiile-de-stat-serviciul-vamal-a-cheltuit-20-de-milioane-pe-masini>, Automobile de peste 30 de milioane de lei, procurate în această toamnă de instituțiile de stat. Serviciul Vamal a cheltuit 20 de milioane pe mașini
- 40 <https://anticoruptie.md/ro/achizitiipublice/primari-directorii-de-gimnazii-si-oameni-de-afaceri-retinuti-in-dosarul-granturilor-din-fondul-de-eficienta-energetica>, Primari, directori de gimnazii și oameni de afaceri, reținuți în dosarul granturilor din Fondul de Eficiență Energetică
- 41 <http://www.ccrm.md/storage/upload/reports/postari/116/pdf/eee1f6e212f4f14541de255f960b37bc.pdf>, Raportul asupra administrării și întrebuințării resurselor financiare publice și patrimoniului public, Raportul anual 2015, Chișinău, 2016
- 42 <http://viitorul.org/files/Practici%20Detectare%20DIS%202018%20ro%20WEB.pdf>, Viorel Chivriga, Practici de detectare și contracarare a practicilor anticoncurențiale în cadrul procedurilor de achiziție publică, Chișinău, 2018
- 43 <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=368482&lang=2>, Hotărârea Guvernului nr. 1332/14.12.2016 cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a sistemului de achiziții publice pentru anii 2016-2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia (Monitorul Oficial nr. 459-471/1442 din 23.12.2016)
- 44 https://www.cna.md/public/files/parts/Raport_de_monitorizare_i_evaluare_a_implementationii_SNIA_2017.pdf, Raport de monitorizare și evaluare a implementării Strategiei Naționale de Integritate și Anticorupție pentru anii 2017-2020, Perioada de raportare: anul 2017
- 45 <http://www.ccrm.md/storage/upload/reports/postari/166/pdf/408f1c0bd4d76dd699275f05adeb6ddf.pdf>, Raportul asupra administrării și întrebuințării resurselor financiare publice și patrimoniului public, Raportul anual 2016, aprobat prin Hotărârea Curții de Conturi nr.49 din 9 octombrie 2017
- 46 Idem
- 47 https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport_td_28_05_2018_.pdf, Raportul privind asigurarea transparenței în procesul decizional în autoritățile administrației publice centrale în anul 2017
- 48 https://www.cna.md/public/files/parts/Raport_de_monitorizare_i_evaluare_a_implementationii_SNIA_2017.pdf, Raport de monitorizare și evaluare a implementării Strategiei Naționale de Integritate și Anticorupție pentru anii 2017-2020, Perioada de raportare: anul 2017

REFERINȚE

- 49 <http://www.e-democracy.md/files/td/transparenta-decizionala-parlament-2014.pdf>, Transparența decizională în activitatea Parlamentului: aplicabilitate și progrese, Chișinău, 2014
- 50 https://www.cna.md/public/files/parts/Raport_de_monitorizare_i_evaluare_a_implementarii_SNIA_2017.pdf, Raport de monitorizare și evaluare a implementării Strategiei Naționale de Integritate și Anticorupție pentru anii 2017-2020, Perioada de raportare: anul 2017
- 51 <http://www.e-democracy.md/files/td/transparenta-decizionala-parlament-2014.pdf>, Transparența decizională în activitatea Parlamentului: aplicabilitate și progrese, Chișinău, 2014
- 52 <http://capc.md/ro/events/355.html>, Organizațiile societății civile își exprimă îngrijorarea și condamnă adoptarea noului proiect de Lege (nr. 284) privind declararea voluntară și facilitarea fiscală
- 53 https://www.cna.md/public/files/parts/Raport_de_monitorizare_i_evaluare_a_implementarii_SNIA_2017.pdf, Raport de monitorizare și evaluare a implementării Strategiei Naționale de Integritate și Anticorupție pentru anii 2017-2020, Perioada de raportare: anul 2017
- 54 http://old.viitorul.org/public/files/Raport_-_Guvernare_deschisa_ro_WEB.pdf, Raport de monitorizare - Guvernare locală deschisă pentru cetățeni activi și informați, Chișinău, 2016
- 55 https://www.cna.md/public/files/parts/Raport_de_monitorizare_i_evaluare_a_implementarii_SNIA_2017.pdf, Raport de monitorizare și evaluare a implementării Strategiei Naționale de Integritate și Anticorupție pentru anii 2017-2020, Perioada de raportare: anul 2017
- 56 <http://www.viitorul.org/files/3.pdf>, Policy brief, Transparența procesului decizional în cadrul autorităților administrației publice locale. Dificultăți și soluții
- 57 Concepția națională de dezvoltare a mass-media din Republica Moldova, aprobată la 14.06.2018
- 58 Studiul „Cum statul îngrădește dreptul presei la informații cu caracter public” a fost realizat în luna august a anului 2017 de către reprezentanții Centrului de Politici și Reforme.
- 59 <http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport2017redfinal.pdf> Raport privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2017, Chișinău, 2018
- 60 <https://www.lhr.md/ro/2018/07/serviciului-fiscal-de-stat-obligat-sa-furnizeze-informatii-de-interes-public-despre-veniturile-partidelor-politice/>, Serviciul Fiscal de Stat obligat să furnizeze informații de interes public despre veniturile partidelor politice <https://www.lhr.md/ro/2018/06/asociatia-juristii-pentru-drepturile-omului-castigat-procesul-prim-instanta-impotriva-consiliului-concurentei-privind-accesul-la-informatie/>, Asociația Juriștii pentru Drepturile Omului a câștigat procesul în primă instanță împotriva Consiliului Concurenței privind accesul la informație <https://www.lhr.md/ro/2018/06/ministerul-justitiei-obligat-de-instanta-de-judecata-sa-furnizeze-informatii-de-interes-public/>, Ministerul Justiției obligat de instanța de judecată să furnizeze informații de interes public <https://www.lhr.md/ro/2018/06/radio-orhei-obtine-o-noua-victorie-contra-primariei-orhei-privind-accesul-la-informatie/>, Radio Orhei obține o nouă victorie contra Primăriei Orhei privind accesul la informație <https://www.lhr.md/ro/2018/06/primaria-orhei-obligata-de-instanta-de-judecata-sa-ofere-informatii-de-interes-public-postului-radio-orhei/>, Primăria Orhei obligată de instanța de judecată să ofere informații de interes public postului Radio Orhei <https://www.lhr.md/ro/2018/04/juristii-pentru-drepturile-omului-vs-serviciul-de-stat-de-arhiva-informatiile-de-interes-public-sunt-totusi-publice/>, Juriștii pentru Drepturile Omului vs. Serviciul de Stat de Arhivă: informațiile de interes public sunt totuși publice <https://www.lhr.md/ro/2018/04/un-angajat-al-ministerului-educatiei-culturii-si-cercetarii-sanctionat-pentru-ingradirea-accesului-la-informatii-de-interes-public/>, Un angajat al Ministerului Educației, Culturii și Cercetării, sancționat pentru îngrădirea accesului la informații de interes public <https://www.lhr.md/ro/2018/02/juristii-pentru-drepturile-omului-castigat-un-nou-proces-privind-accesul-la-informatii-de-interes-public/>, Asociația Juriștii pentru Drepturile Omului a câștigat un nou proces privind accesul la informații de interes public <https://www.lhr.md/ro/2018/01/juristii-pentru-drepturile-omului-vs-cnam-verdict-pentru-accesul-public-la-informatii-despre-achizițiile-efectuate/>, Juriștii pentru Drepturile Omului vs. CNAM: VERDICT pentru accesul public la informații despre achizițiile efectuate <https://www.lhr.md/ro/2018/01/air-moldova-sanctionata-pentru-neprezentarea-informatiilor-de-interes-public/>, Air Moldova, sancționată pentru neprezentarea informațiilor de interes public
- 61 <http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport2017redfinal.pdf> Raport privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2017, Chișinău, 2018
- 62 <http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport2017redfinal.pdf> Raport privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2017, Chișinău, 2018
- 63 https://www.cna.md/public/files/parts/Raport_de_monitorizare_i_evaluare_a_implementarii_SNIA_2017.pdf, Raport de monitorizare și evaluare a implementării Strategiei Naționale de Integritate și Anticorupție pentru anii 2017-2020, Perioada de raportare: anul 2017
- 64 Verificarea titularilor și a candidaților la funcțiile de judecător; testarea la poligraf; declararea și controlul averii și intereselor personale; testarea integrității profesionale, inclusiv declararea influențelor nepotrivite; declararea comunicării interzise; declararea cadourilor; avertizarea de integritate; liniile telefonice anticorupție; distribuirea aleatorie a dosarelor în instanțele judecătorești
- 65 A se vedea Hotărârea CSM nr. 229/12 din 8 mai 2018 de aprobare a Regulamentului cu privire la activitatea Comisie de etică și conduită profesională a judecătorilor; http://csm.md/files/Acte_normative/Legislatia/Interne/2018/Regulament_Com_etrica.pdf
- 66 Presa a scris că „CSM a decis constituirea Comisiei de etică și conduită profesională a judecătorilor. Printre membrii acesteia se numără magistrați cu averi impresionante sau chiar un „judecător din iad”, cum erau numiți cei care s-au deplasat în aprilie 2009 în comisariatele de poliție pentru a aplica măsurile preventive de arest în cazul protestatarilor reținuți.”; <http://agora.md/stiri/47535/doc-cine-sunt-membrii-comisiei-de-etica-si-conduita-profesionala-a-judecatorilor--printre-acestia-se-numara-si-un-judecator-din-iad>

REFERINȚE

- 67 Evaluation report: "Corruption prevention in respect of members of Parliament, judges and prosecutors", adopted by GRECO at its 72th Plenary Meeting (Strasbourg, 27 June – 1 July 2016) <https://rm.coe.int/fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-respect-of-members-of/168075bb45>
- 68 Cercetarea analizează evoluțiile/involuțiile (preponderent pe parcursul anului 2017) cadrului normativ și instituțional menite să asigure integritatea în sectorul justiției, identifică problemele care afectează buna funcționare, integritatea și încrederea în justiție.
- 69 Sondaj privind opinia publică despre sistemul judecătoresc din Moldova, realizat pentru: Consiliul Superior al Magistraturii, cu suportul financiar al Programului USAID pentru Justiție Transparentă în parteneriat cu proiectul Uniunii Europene "Sporirea eficienței, responsabilității și transparenței instanțelor judecătorești în Moldova" (ATRECO) de către compania Magenta Consulting S.R.L. Scopul realizării sondajului a fost cercetarea percepției populației din Moldova privind eficiența și transparența sistemului judecătoresc din Moldova, privind reforma sistemului judecătoresc; colectarea informațiilor privind utilizarea tehnologiilor în instanțele judecătorești; evaluarea accesului public la informații despre instanțe și performanța judecătorilor.
- 70 Studiul analitic privind deficiențele înregistrate în cadrul sistemului de repartizare aleatorie a dosarelor „Programul Integrat de Gestionare a Dosarelor (PIGD)”, CNA, 2016; https://www.cna.md/public/files/studiu_pigd.pdf; Raportul de evaluare a nivelului implementării instrumentarului anticorupție în sistemul judecătoresc <http://capc.md/docs/Raport%20monitorizare%20SOROS%202012%20FINAL.pdf>, Centrul de Analiză și Prevenire a Corupției, Chișinău, 2017
- 71 Un an pierdut: transparența, accesul la informații și datele cu caracter personal în sectorul justiției din Republica Moldova, Policy brief, Centrul de Politici și Reforme, 2018, <https://cpr.md/2018/07/25/un-an-pierdut-transparența-accesul-la-informații-si-datele-cu-caracter-personal-in-sectorul-justitiei-din-republica-moldova-2/>
- 72 Pirn lansarea unei declarații a societății civile din decembrie 2016 a fost dezaprobat modul în care a fost investit candidatul la funcția de Procuror General. În declarație s-a menționat că "Numirea candidatului la funcția de Procuror General într-o asemenea grabă afectează grav încrederea în Procuratură și alimentează suspiciunea că a fost făcută cu un scop ascuns. Solicităm Președintelui Republicii Moldova să facă publică informația cu privire la verificarea integrității titularului la funcția de demnitate publică, pusă la dispoziție de Serviciul de Informații și Securitate. Solicităm Procurorului General să vină cu explicații publice pentru a exclude orice dubiu cu privire la legalitatea provenienței averilor sale și acțiunile legate de evenimentele tragice din aprilie 2009 în care a fost implicat. Solicităm Autorității Naționale de Integritate, imediat după ce devine funcțională, să efectueze controlul averii Procurorului General.", <http://www.transparency.md/2016/12/09/declaratie-reprezentantii-societatii-civile-condamna-modul-in-care-a-fost-investit-procurorul-general/>
- 73 Studiul realizat de IDIS „Viitorul” în 2017 cu scopul de a radiografia situația la moment și tendințele în ce privește fenomenul corupției și impactul acestuia asupra mediului de afaceri din Republica Moldova, precum și de a sprijini sectorul privat în demersul lor de a fi cât mai integri și de a participa ca subiecți activi la identificarea și implementarea soluțiilor, <http://www.viitorul.org/files/library/Raport%20Coruptie%20Biz%20rom.pdf>
- 74 Raportul a fost elaborat în 2016 și și-a propus ca scop să evalueze conformitatea sistemului național anticorupție al Republicii Moldova, inclusiv a actelor legislative și normative și a politicilor naționale, la principalele standarde internaționale privind combaterea corupției și îmbunătățirii managementului integrității în sectorul privat <http://www.md.undp.org/content/dam/moldova/docs/Publications/Raport%20de%20evaluare%20NAC.pdf>
- 75 Raport de monitorizare a implementării SNIA în 2017; https://www.cna.md/public/files/parts/Raport_de_monitorizare_i_evaluare_a_implementarii_SNIA_2017.pdf
- 76 Legea 180/2018 cu privire la declararea voluntară și stimularea fiscală, Legea 179/2018 cu privire la modificarea unor acte legislative (inclusiv Codul penal și Codul de procedură penală)
- 77 <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=374388>
- 78 Actele respective pot fi consultate la http://spsb.gov.md/ro/law_national
- 79 Ce este și cum ne afectează pe fiecare din noi fenomenul spălării banilor; <https://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/1614-sistemul-financiar-la-punct-ce-este-si-cum-ne-afecteaza-pe-fiecare-din-noi-fenomenul-splarii-banilor&category=180>
- 80 Legea nr.61 din 31.05.2018 cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=376756>
- 81 Ce este și cum ne afectează pe fiecare din noi fenomenul spălării banilor; <https://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/1614-sistemul-financiar-la-punct-ce-este-si-cum-ne-afecteaza-pe-fiecare-din-noi-fenomenul-splarii-banilor&category=180>
- 82 Legea nr. 180/2018 cu privire la declararea voluntară și stimularea fiscală <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=376854>
- 83 Pe parcursul anilor 2010-2014 din Rusia, prin intermediul a zeci de companii off-shore, bănci, credite false au fost transferate 20 miliarde USD. În „spălătoria rusească” au fost implicați peste 20 de judecători de la 15 instanțe de judecată din Republica Moldova. Practic, aceștia au avut rolul de legalizare a banilor, pronunțând, la solicitarea unui lanț de companii off-shore, peste 50 de ordonanțe judecătorești privind încasarea în mod solidar a unor datorii fictive, în sumă totală de aproximativ 20 de miliarde USD <https://www.rise.md/articol/operatiunea-ruseasca-the-laundromat/?lang=ru>
- 84 La sfârșitul anului 2015 trei bănci din Republica Moldova - Banca de Economii (BEM), Banca Socială (BS) și Unibank (UB), care constituiau cca 35% din activele întregului sistem bancar național, s-au pomenit în prag de lichidare. Diminuarea activelor celor trei bănci a început în 2012, când la BEM, BS și UB s-au schimbat acționarii, iar dreptul de proprietate asupra băncilor a ajuns la o serie de indivizi și entități care, aparent nu aveau nici o legătură între ele. La scurt timp, cele 3 bănci au intrat într-o serie de tranzacții suspecte, lipsite de orice rațiune economică și care au dus la afectarea semnificativă a bilanțurilor băncilor, acestea devenind neviabile. Nii proprietari au creat teren pentru creșterea semnificativă a lichidităților celor 3 bănci, și ca urmare, posibilitatea de a acorda împrumuturi. Acest lucru a sporit artificial capacitatea de creditare a BEM, BS și UB. Astfel, înainte de a dispărea (în doar 2 zile), miliardul a fost acordat cu titlu de credite (dovedite neperformante) unor companii cu proprietari în zone off-shore, care, evident, nu au fost interesați să ramburseze creditele primite. În cele din urmă, din sistemul bancar au dispărut 767

REFERINȚE

- milioane de dolari, Banca Națională (BNM), estimând o gaură financiară finală de 1 miliard de dolari, fapt care a lovit profund sistemul bancar. Nici BNM, nici alte instituții de supraveghere nu au reacționat la timp la schimbările obscure în structura acționariatelor BEM, BS și UB. În iulie și septembrie 2014 legislația din domeniul bancar și financiar a fost modificată, fiind create premise legale de creditare de urgență de către BNM a băncilor comerciale aflate în dificultate cu garanția guvernului. În noiembrie 2014, într-o ședință secretă, guvernul decis alocarea a 9,6 miliarde lei de la BNM celor trei bănci (BEM, Banca Socială și Unibank) <https://crimemoldova.com/news/history-of-Independence/furtul-miliardului-fila-neagr-din-istoria-celor-25-ani-de-independen-/>; https://adevarul.ro/moldova/politica/house-of-cards-furtul-miliardului-republica-moldova-afacere-stat-1_5a781b6bdf52022f75358baa/index.html
- 85 Legea nr.308 din 22.12.2017, cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, art.6 «... (8) Serviciul Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor, în comun cu organele cu funcții de supraveghere a entităților raportoare, organele de drept și alte instituții competente, organizează, efectuează și actualizează, cel puțin o dată la 3 ani, evaluarea riscurilor de spălare a banilor și de finanțare a terorismului la nivel național pentru:
- optimizarea cadrului normativ, instituțional și de politici în domeniul prevenirii și combaterii spălării banilor și finanțării terorismului;
 - distribuirea eficientă a resurselor materiale, financiare, umane de către Serviciul Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor, organele cu funcții de supraveghere a entităților raportoare, organele de drept și alte instituții competente;
 - informarea autorităților publice, asociațiilor de profil și entităților raportoare despre riscurile de spălare a banilor și de finanțare a terorismului identificate la nivel național.
- (9) Evaluarea riscurilor de spălare a banilor și de finanțare a terorismului la nivel național se consemnează într-un raport de evaluare, care se aprobă prin ordinul directorului Serviciului Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor. Raportul se publică pe pagina web oficială a Serviciului Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor, cu excepția informațiilor atribuite la secret de stat și cele care constituie secret comercial, bancar, fiscal, profesional sau date cu caracter personal.»
- 86 http://spsb.gov.md/sites/default/files/documents/files/SPCSB%202017%20RAPORT%20ANUAL_0.pdf
- 87 Acesta a fost publicat la secțiunea Știri a site-ului SPCSB <http://spsb.cna.md/ro/press-release/raportul-public-despre-rezultatele-evaluarii-na%C5%A3ionale-riscurilor-%C3%AE-n-domeniul-sp%C4%83%C4%83rii>
- 88 https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/Proiectul_de_lege_cu_privire_la_prevenirea_si_combaterea_spallrii_banilor.pdf
- 89 <http://www.capc.md/ro/events/355.html>
- 90 <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelelegislative/tabid/61/LegislativId/4329/language/en-US/Default.aspx>
- 91 <http://procuratura.md/file/Strategie%20Publica.pdf>
- 92 În scopul informării opiniei publice despre procesul de recuperare a banilor fraudate din Banca de Economii, Banca Socială și Unibank, începînd cu 20 iunie 2016 pe site-ul oficial al Ministerului Finanțelor a fost plasat bannerul „Recuperarea Activelor Fraudate” <https://gov.md/ro/content/recuperarea-activelor-fraudate>
- 93 <https://watch.cpr.md/strategie-de-recuperare-sau-strategie-de-convingere/>